

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

NARVA KOLLEDŽ
NOORSOOTÖÖ ÕPPEKAVA

Ksenia Savchenko

SPORT KUI ALAEALISTE KURITEGEVUSE
ENNETUSVAHEND SILLAMÄE LINNA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja assistent Aet Kiisla

NARVA 2020

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Ksenia Savchenko

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ksenia Savchenko (sünnikuupäev 07.10.1997),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Sport kui alaealiste kuritegevuse ennetusvahend Sillamäe linna näitel“, mille juhendaja on Aet Kiisla,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Narvas, 23.08.2020

Sisukord

SISSEJUHATUS	5
1. ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETUS.....	7
1.1. Kuritegevuse ennetuse mõiste	7
1.1.1. Efektiivsed ennetusprogrammid	8
1.2. Alaealiste kuritegevuse ennetuse korraldus Eestis	9
1.2.1. Alaealiste kuritegevuse ennetusprogrammid Eestis	11
1.2.2. Mobiilne noorsootöö alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina.....	13
1.3. Eesti alaealiste kuritegevus ja hälbiv käitumine.....	15
1.3.1. Eesti kuritegevuse statistika.....	17
1.3.2. Alaealiste õigusrikkumiste riski- ja kaitsefaktorid	18
2. SPORT KUI ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETUSVAHEND	21
2.1. Sport alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina mujal maailmas	21
2.2. Spordipõhised sekkumisprogrammid	22
2.3. Varasemad uuringud spordipõhiste ennetusprogrammide mõjust	24
2.4. SPIN-programm: efektiivsus, tugevad küljed ja kitsaskohad.....	25
2.5. Kohaliku omavalitsuse vaba aja kulutuste seos kuritegevusega	28
2.6. Spordihuvi ja selle tõstmise Sillamäe noorte seas	28
3. SPIN-PROGRAMMI RAKENDAMISE VAJADUS SILLAMÄEL	30
3.1. Uurimuse meetodika ja ülesanded	30
3.2. Andmete kogumine ja valim	31
3.3. Ankeetküsitluse tulemuste analüüs	32
3.4. Järeldused	37
KOKKUVÕTE.....	39
SUMMARY	41
KIRJANDUS	43
LISAD	47

SISSEJUHATUS

Ehkki noorte toime pandud õigusrikkumiste hulk on viimasel aastakümnel olnud stabiilses langustrendis, on see jätkuvalt üks ühiskonna murekohti nii Eestis kui teistes lääneriikides. Vastavalt Justiitsministeeriumi poolt avaldatud andmetele Eesti kuritegevuse kohta on 2019. aastal alaealised toime pannud 1182 kuritegu ja 4881 väärtegu. Võrreldes 2018. aastaga on alaealiste toime pandud kuritegude arv suurenenud 5% võrra. Alaealiste väärtegude arv on võrdluses 2018. aastaga 24% võrra kasvanud. Eesti kuritegevuse statistika kohaselt on viimasel kolmel aastal kasvanud nii 14–17-aastaste kahtlustatavate kui ka nende suhtarv 10 000 samaealise elaniku kohta (Kuritegevus Eestis 2019)

Pisirikumistest võivad edasi areneda raskemad kuriteod, mis nõuavad juba riigi õiguskaitseasutuste jõulisemat sekkumist ja tähendavad teo toime pannud noorele ka rangemat karistust. Tagajärgede konstateerimise asemel tuleks keskenduda nende ärahoidmisele – ennetustööle, sest efektiivne noortele suunatud ennetustöö aitab tulevikus kaasa turvalisema ühiskonna tekkele. Käesoleva töö raames vaadeldakse alaealiste kuritegevuse ennetamist sporditegevuse kaudu.

Nutiajastu tulekuga on igasugune füüsiline tegevus, sealhulgas ka sport kui vaba aja veetmise viis muutumas teisejärguliseks, asendudes virtuaalmaailma pakutava meelelahutusega. Palju räägitakse noorte kahaneva füüsilise aktiivsusega kaasnevatest tagajärgedest ja riskifaktoritest. Näiteks Tervise Arengu Instituudi osalusel läbi viidud uuringust selgub, et Eesti laste kehaline aktiivsus ei ole piisav optimaalse tervise säilitamiseks. (Objectively measured physical activity in European children: the IDEFICS study 2014: 7–8) Seetõttu võiks noori sportima innustades samaaegselt parandada nii nende üldist füüsilist seisundit, kui ka neid õigusrikkumistest eemal hoida.

Käesoleva lõputöö eesmärk on selgitada välja spordi võimalused ja efektiivsus alaealiste kuritegevuse ennetamisel ning Eestis rakendatava SPIN-programmi vajalikkus ja rakendamise võimalikkus Sillamäe linnas.

Tulenevalt töö eesmärgist on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- Anda ülevaade alaealiste kuritegevuse statistikast ja tendentsidest.
- Tuua välja alaealiste delinkventset¹ käitumist soodustavad ja pärssivad tegurid.

---

¹ Õigusvastane käitumine, mille karistusmeetmetena kasutatakse kriminaalkorras karistamise asemel ametlikke sanktsioone. Vt. Saar 2003.

- Vaadelda alaealiste õigusrikkujate ennetustöö korraldust Eestis, alaealistele õigusrikkujatele mõeldud ennetusprogramme ning noorsootöö rolli selles.
- Teha kindlaks sporditegevuse võimalused ja efektiivsus alaealiste kuritegevuse ennetamisel ning SPIN-programmi efektiivsus kuritegevuse vähendamisel.
- Analüüsida SPIN-programmi vajalikkust ja rakendamise võimalusi Sillamäe linnas.

Lõputöö teema valik on tingitud autori soovist panustada noorte seadusekuulekale teele suunamisel ning kannustada noori spordiga tegelema. Ühelt poolt võiks see luua eelduse alaealiste kuritegevuse vähendamiseks ning teisalt võiks see suunata noori tervislikumalt elama. Autor, tuginedes oma isiklikule kogemusele koolis noortega töötamisel, on täheldanud, et noortel ei ole tahet spordiga tegeleda. Lisaks oma põhitööle tegutseb autor abipolitseinikuna, mille raames aitab noorsoopolitseinikke alaealiste süütegude ennetamisel, lahendamisel ja tõkestamisel. Seetõttu on töö autoril võimalus lõputöö teema käsitlemisel tugineda ka oma põhitegevuse, endise sportlaskarjääri ja abipolitseiniku töös saadud teadmistele.

Varasemalt on alaealiste kuritegevuse ennetamist uurinud Valeria Paal magistritöös „Alaealiste kuritegevuse ennetamine Eestis ja selle efektiivsus“, Birgit Rits bakalaureusetöös „Alaealiste kuritegevuse ennetamise tulemuslikkus Eesti erikoolide näitel“ ning Kadi Talts magistritöös „Alaealiste kuritegevuse sotsiaalsest ennetamisest“. Alaealiste kuritegevuse ennetamist spordipõhise sekkumisprogrammi SPIN näitel on uurinud Keit Fomotškin magistritöös „SPIN-programmi teise hooaja mõju osalejate ja kooli kontaktisikute hinnangul“.

Käesolev töö koosneb kolmest peatükist, mis on liigendatud alapeatükkideks ja alapeatükkideks. Esimene peatükk on teoreetiline, selles tutvustatakse alaealiste kuritegevuse ennetust, selle viise ning efektiivsust. Peatükis antakse ülevaade alaealiste õigusrikkumiste ennetussüsteemi korraldusest Eestis ning kasutatavatest meetoditest.

Teine peatükk on teoreetiline. Selles uuritakse spordi võimalusi ja efektiivsust alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina ja maailmas rakendatavaid spordikeskseid ennetusprogramme. Alapeatükkides vaadeldakse Eestis hiljuti kasutusele võetud spordikeskset sekkumisprogrammi SPIN, antakse ülevaade Sillamäe noorte seas spordihuvi tõstmise võimalustest ning uuritakse seost kuritegevuse ja kohaliku omavalitsuse vaba aja kulutuste vahel.

Kolmas peatükk on empiiriline. Selles tutvustatakse uurimuse läbiviimise meetodikat, valimit ja ülesandeid, analüüsitakse SPIN-programmi vajalikkust ja rakendamise võimalusi Sillamäe linnas, viies selleks läbi ankeetküsitlused Sillamäe spetsialistidega. Peatükis analüüsitakse uuringu tulemusi ning antakse ülevaade järeldustest.

1. ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETUS

Käesolevas peatükis vaadeldakse alaealiste kuritegevuse ennetamise viise ning nende efektiivsust. Alapeatükkides antakse ülevaade alaealiste õigusrikkumiste ennetussüsteemi korraldusest Eestis ning kasutatavatest meetoditest.

1.1. Kuritegevuse ennetuse mõiste

Kuritegevuse ennetus on lai mõiste. Kuritegevuse ärahoidmise programmide ja poliitikate hulka võib kuuluda ka näiteks politsei poolt inimese kinnipidamine või kinnisesse parandusasutusse suunamine kohtu poolt. Selliseid meetmeid on õigem nimetada kuritegevuse kontrolliks. Sagedamini osutab kuriteoennetus jõupingutustele ennetada kuritegu enne, kui see on juba toime pandud. Mõlemal kuriteoennetuse vormil on ühine eesmärk püüda vältida tulevase kuriteo aset leidmist, kuid kuriteoennetust eristab kuriteokontrollist see, et ennetus toimub tavaliselt väljaspool formaalse õigussüsteemi piire. (Welsh & Farrington 2012: 3)

Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia kuritegevuse ennetusprogramme uurinud kriminoloogid Brandon Welshi ja David Farringtoni sõnul on paljud ennetusprogrammid suunatud varajastele õigusrikkumiste riskifaktoritele. Riskifaktorid on eeldustegurid, mis suurendavad õigusrikkumise toimepanemise alguse, sageduse, püsivuse või kestuse riske. (Kazdin 1997, viidatud Welsh & Farrington 2012: 7 kaudu). Riskifaktorite järjestuse ja kuritegelike karjäärade tunnuste välja selgitamiseks läbi viidud longituuduuringud on näidanud, et paljud õigusrikkumiste riskifaktorid on hästi välja kujunenud ning korduvad tihti. Näiteks kahe Suurbritannias Londonis ja Pittsburghis läbi viidud longituuduuringuse süstemaatiline võrdlus näitas hulgaliselt korduvaid delinkventsuse ennustajaid, nagu impulsiivsus, tähelepanuprobleemid, madalad õpitulemused koolis, halb vanemlik järelevalve, antisotsiaalne vanem, vanemate konflikt, suur pere, pärinemine ebatäielikust perekonnast, pere madal sissetulek. (Farrington & Loeber 1999, viidatud Welsh & Farrington 2012: 6 kaudu)

Farringtoni ja Welshi sõnul on riskikeskne ennetus olnud mitmes mõttes edukas. Siiski ei pruugi mõned sihtriskifaktorid olla õigusrikkumiste põhjused. Tõhusam oleks võtta sihtmärgiks põhjused, mitte riskifaktorid. Samuti oleks väga soovitav määratleda, mis on mitmekomponentsete programmide "toimeained", et eemaldada ebaolulised komponendid. See võib säästa raha tõhusust vähendamata. Samuti oleks soovitav teada saada, millised on mehhanismid, mis vahendavad sekkumist ja tulemust.

Farrington ja Welsh peavad oluliseks seostada sekkumistüübid üksikisikutüüpidega. Efektide moderaatorite kohta on vaja teavet. Näiteks võivad programmid olla erinevalt tõhusad erinevast soost, vanuses ja rassist laste jaoks ning eri kategooriate jaoks võivad olla vajalikud erinevad programmi elemendid. Ideaalis peaks programmidele eelnema hindamisetapp, milles hinnatakse nii riske kui ka vajadusi. See võib aidata sekkumiseks üksikisikute valimisel ja selle määramisel, mis tüüpi sekkumised on erinevat tüüpi inimesele kasulikud või vajalikud (Welsh & Farrington 2012: 34)

1.1.1. Efektiivsed ennetusprogrammid

Edukate üksikisikule suunatud ja pereprogrammidenä toovad Farrington ja Welsh välja nelja tüüpi ennetusprogrammid: vanemaharidus (kodukülastuse kontekstis), vanemate juhtimiskoolitus, lapse oskuste koolitus ja koolieelse intellektuaalse kasvatusprogrammid. Üldiselt on programmid suunatud vanemate lapsekasvatamise, järelevalve või distsipliini (vanemate üldharidus või vanemate juhtimiskoolitus), kõrge impulsiivsuse, madala empaatiavõime ja enesekesksuse ning madala intelligentsuse ja saavutatavuse riskifaktoritele. Eakaaslastele, kooli ja kogukonna põhistest programmidest on iseäranis edukaks osutunud koolipõhine vanema ja õpetaja koolitus, koolipõhised koolikiusamisevastased ja multisüsteemne teraapia. Need programmid on põhiliselt suunatud halva lapsevanemluse ja halva õpiedukuse, koolikiusamise ja ning isikukesketele ning süsteemsetele antisotsiaalse käitumisega seotud faktoritele. (Welsh & Farrington 2012: 11–18)

Oma magistriöös (2012) Eestis kuritegevuse ennetamisel kasutatavaid ennetusmeetmeid ja nende efektiivsust uurinud Valeria Paal toob välja kõige efektiivsemad ennetusmeetmed laste ja teismeliste kuriteoennetuse valdkonnas. Perekonnapõhistest ennetusmeetmetest osutusid efektiivseteks kodukülastused, vanemate õpetamine pluss päevahoid/eelkool, koolipõhine laste koolitus pluss vanemate koolitus, multisüsteemne teraapia, funktsionaalne teraapia. Samuti andis häid tulemusi kliiniku-/ haiglapõhine vanemate koolitus pluss laste koolitus.

Mis puudutab koolipõhist kuriteoennetust, siis efektiivsed on koolikeskkonna muutmisele keskenduvad programmid: kooli juhtimise ja distsipliiniga toimetuleku sekkumised, käitumisnormide kehtestamisele suunatud sekkumised, instruktsioonilised sekkumised, mis õpetavad noortele sotsiaalseid oskusi, kasutades kognitiiv-käitumuslikke meetodeid.

Kogukonnapõhistest programmidest võib efektiivseteks pidada kambamõju vähendamise programme, kogukonnapõhist mentorlust ja koolijärgset huvitegevust.

Alaealiste kohtuliku ja korrektsioonilise kuriteoennetuse programmidest nimetab Paal

efektiivseks konkreetsete õigusrikkujate põhist rehabilitatsiooni, kasutades kognitiivseid ja käitumuslikke kvaliteetseid kohtlemismeetodeid, kriminaalhooldusametnike ja koole (koolipõhine käendus).

Samas toob Paal välja, et mitmed praegu alaealiste puhul kasutatavad ennetusmeetmed ei mõju alaealiste seadusekuulekusele. Sellisteks meetmeks nimetab Paal karistuste määramisi, trahve, üldkasulikke töid, hoiatamisi, erikoolidesse ja vanglatesse paigutamist.

Alaealiste kuritegevuse ennetussüsteem Eestis põhineb sotsiaalsetel meetmetel ning on loodud kooskõlas perekonna, noorte ja kriminaalpoliitikaga, mis teostatakse läbi erinevate ennetusprogrammide. Alaealiste kuritegevuse ennetus toimub mitmel tasandil eri meetmete abil, alates kasvatusmeetmetest ning lõpetades alaealise karistamisega õigusrikkumise eest.

Paali sõnul on alaealiste riskifaktorite kaardistamine ja kaitsefaktorite edendamine eelduseks tulemuslikule kuritegevuse ennetamiseks. Suurema tõenäosusega aitab kuritegu ennetada ennetusprogramm, mille tulemuslikkus on teoreetiliselt põhistatud ning mis on suunatud alaealise konkreetse riskifaktori ennetamisele ja on järjekindel. (Paal 2012: 58–60)

Alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevaid sotsiaalseid institutsioone uurinud Kadi Talts sõnul on Eestis mitmeid alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevaid isikuid ja organisatsioone. Ta jagab need ühiskondlikeks ehk mitteformaalseteks institutsioonideks – perekond, kool, massimeedia, ning formaalseteks institutsioonideks, milleks on haridusasutused, omavalitsused, sotsiaalasutused, prokuratuur, politsei, kohus, erinevad õppe- ja kasvatusasutused, alaealiste komisjonid (2018. aastal alaealiste komisjonid kaotati – autori märkus).

Talts leiab, et alaealiste kuritegevuse ennetamisel on formaalsete ja mitteformaalsete institutsioonide koostöö vajalik ning vahel lausa vältimatu, sest iga institutsioon pakub midagi, mille abil saab koostööd efektiivsemaks muuta. (Talts 2013: 55)

1.2. Alaealiste kuritegevuse ennetuse korraldus Eestis

2019. aasta juulis kiitis Eesti Vabariigi valitsus heaks Justiitsministeeriumi poolt välja töötatud kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, millega määratletakse riikliku kriminaalpoliitika pikaajalised eesmärgid ja prioriteedid. Vastavalt vastu võetud dokumendile saavad Eesti kriminaalpoliitika põhieesmärkideks kriminaaljustiitsüsteemi tõhususe suurendamine ja noorte õigusrikkumiste ennetamine. Samuti keskendutakse alkoholi- ja narkosõitlaste ja vaimse tervise häirete all kannatavate inimeste toime pandud õigusrikkumiste ennetamisele ning karistuspoliitika tõhustamisele.

Alaealiste puhul on võetud prioriteediks universaalne ennetus ehk tegelemine kõikide noortega.

Peamiseks eesmärgiks on vähendada kriminaaljustiitsüsteemiga kokku puutuvate noorte arvu ning suunata nad alternatiivide abil süsteemist välja. Universaalse ennetuse puhul, mille eelduseks on sotsiaal- ja haridussüsteemi toimimine, abivajajate märkamine, raskustes olevate perede aitamine ning väärtuskasvatust koolides, soovitakse vältida laste ja noorte jõudmist kriminaaljustiitsüsteemi.

Haridusasutusi nähakse institutsioonidena, mis annavad noortele õiguskuuleka käitumise tarvis esmased oskused ja väärtused. Riik ja omavalitsused peavad toetama peresid hooliva, last jõustava ja järjekindla kasvatuse pakkumisel, mis aitab ennetada lastel käitumisprobleemide väljakujunemist. Samuti soovitakse juba õigusrikkumisi toime pannud noorte puhul ennetada edasisi õigusrikkumisi, kasutades õigusrikkumiste menetlemise puhul karistussüsteemi väliseid mõjutusvahendeid ja tõenduspõhiseid, eelkõige perekeskseid programme. (Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 seletuskiri 2018: 13)

Kuriteoennetuseks nimetatakse püüet vähendada kuritegevuse põhjuseid ja võimalusi kuritegelikuks käitumiseks, samuti hoida ära või raskendada kuritegude toimepanemist riiklike institutsioonide, kohalike omavalitsuste ja elanikkonna koostöös. (Sootak 1997: 64)

Eestis jaguneb kuriteoennetus kolmeks põhiliigiks:

- 1) Sotsiaalne ennetustöö, milles mõjutatakse süütegusid põhjustavaid tegureid sotsiaal-, haridus-, pere-, noorte-, kultuuri-, kiriku-, majandus-, liiklus- jms poliitika abil. Sotsiaalse ennetustöö eesmärk on luua eeldused iga inimese kaasamiseks ühiskonnaellu arvestades ühiskonnas seatud eesmärgid, et hoidmaks ära tema marginalisatsioonist tingitud hälbivat käitumist. Sotsiaalse ennetustöö puhul peetakse oluliseks eelduste ja optimaalsete tingimuste loomist kõigi ühiskonnaliikmete sotsialiseerimiseks.
- 2) Olustikuline ennetustöö, mille eesmärk on süütegude toimepanemise raskendamine ning potentsiaalselt kuritegelike isikute, kuriteoohlike olukordade ja kohtade ennetav mõjutamine. Olustikulise ennetustöö põhirõhk on vahendid kuritegude ennetamise vahendite leidmisel, milleks võib olla näiteks naabrivalve, turvaettevõtete või politsei poolt avaliku korra tagamine, aga ka süütegusid raskendavate tehniliste vahendite kasutamine (nt roolilukud, signalisatsioonid, videovalve jne).
- 3) Süütegude tagajärgedega tegelemine, mille sihtgrupp on juba süüteo toime pannud isikud. Selle ennetusliigi keskmes on karistusõiguslikud meetmed, vähendamaks korduvkuritegevust. Lisaks sellele tegeletakse ka kuriteoohvrite abistamiseks. (Graham & Bennett 1998: 18–22)

Eesti kuriteoennetus on jagatud kolme omavahel koostööd tegeva tasandi vahel: riigi tasand, kohalike omavalitsuste tasand ning vabaühenduste ja kodanike tasand.

Riikliku kuriteoennetuse pikaajalised eesmärgid ja prioriteedid on paika pandud Justiitsministeeriumi poolt avaldatud raamdokumendis „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“. Riiklikul tasandil koordineerib kuriteoennetust Justiitsministeerium. Riigi tasandil tegelevad kuriteoennetusega Vabariigi Valitsus, Kuriteoennetuse Nõukogu, ministeeriumidest Justiits-, Sise-, Sotsiaal-, Haridus- ja Teadus- ning Kultuuriministeerium ja ministeeriumide valitsusalasse kuuluvad riigiasutused (peamiselt Politsei- ja Piirivalveamet, Tervise Arengu Instituut ning Eesti Noorsootöö Keskus)

Riigi põhiülesandeks on kuriteoennetuse valdkonna eesmärkide ja prioriteetide seadmine ning valdkonna arendamine. Riigi ülesandeks on kohalike omavalitsuste toetamine kuriteoennetuslike programmide täideviimisel. Riik toetab kohalike omavalitsuste kuriteoennetuslikku tegevust MTÜ-de, sihtasutuste ja kohalike omavalitsuste kuriteoennetuse alaseid projekte rahastamise kaudu.

Kohaliku omavalitsuse ülesanne on ennetusmeetmete väljatöötamine, lähtuvalt piirkondlikule vajadustest ja võimalustest ning nende meetmete elluviimine, samuti tegelevad kohalikud omavalitsused kuriteoennetuse rahastamisega. Kuna kohalike omavalitsuste roll ei ole Eesti seadusandluses üheselt reguleeritud, siis toimub kuriteoennetus piirkonniti erinevalt.

Mittetulundusühingute ülesandeks kuriteoennetuses on peamiselt teavitustöö ja teenusepakkumine. Näiteks pakutakse rehabilitatsiooniteenust vanglast vabanenutele ning levitatakse elanike hulgas ennetusteavet. Üksikisikute osalus ennetustöös seisneb nii organiseeritud vabatahtlikus tegevuses (näiteks naabrivalve, abipolitseinikutöös osalemine) kui ka kuriteosituatsioonide lahendamisele ise kaasa aidates (teatades kuriteost politseisse, ise aktiivselt sekkudes kuriteo ära hoidmisse või kurjategija tabamisse jne) (Luuk jt 2014: 5–7)

1.2.1. Alaealiste kuritegevuse ennetusprogrammid Eestis

Selles peatükis antakse ülevaade Eestis käesoleval ajal rakendatavatest programmidest ja strateegiatest, mida kasutatakse alaealiste kuritegevuse ennetustöös.

Noorte kuritegevus on üldine probleem kõigis lääneriikides. Varem alaealiste põhilise mõjutusvahendina kasutusel olnud karistamine on jäänud tagaplaanile, sest on hakatud aru saama, et karistamine mõjutab seadusrikkujaid väga vähe. On leitud, et hulga efektiivsemad on pere- ja kogukonnakesksed programmid, mis keskenduvad käitumisprobleemide riskitegurite

vähendamisele ja kaitsetegurite tugevdamisele. Järjest enam on hakatud kasutama sekkumisprogramme, milles on keskne roll nii perel kui ka asjatundlikel spetsialistidel.

Eestis Sotsiaalministeeriumi poolt alates 2014. aastast läbi viidav vanemlusprogramm „Imelised aastad“ (ingl. k *Incredible Years*) on teaduspõhiselt tõendatud mõjuga programm, mida on rakendatud rohkem kui 30 riigis. Tegemist on mitmete alaprogrammidega koolitussüsteemiga, mille sihtrühm on erinevas vanuses lapsed, laste vanemad ning õpetajad. Programmi lühiajalisteks eesmärkideks on seatud suurendada vanemate ja õpetajate oskusi, parendada lapse ja vanema ning kooli vahelisi suhteid, arendada lapse eneseregulatsiooni ja sotsiaalseid oskusi, suurendada lapse koolivalmidust ning ennetada või vähendada käitumisprobleemide. Pikaajaliste eesmärkide puhul on prioriteediks laste ja noorte käitumisprobleemidest tuleneva akadeemilise edasijõudmatuse, vägivaldsuse, õigusrikkumiste ning sõltuvusainete tarvitamise vähendamine.

Eestis rakendatakse programmide seeria „Imelised aastad“ põhiprogrammi, mis on mõeldud 2–8-aastaste 3–12-aastaste laste vanematele. Põhiprogramm kestab umbes 4 kuud (16 sessiooni) ning koolitustel käsitletavateks teemadeks on mängimine, kiitus ja premeerimine, reeglid ja piiride seadmine, eiramise ja aja maha võtmise tehnikad, probleemide lahendamine. Vanemlike oskuste õpetamiseks kasutatakse situatsioonide arutelu, rollimänge, näitlike videote analüüsi. Jätkuprogramm on suunatud neile lapsevanematele, kellel on raskusi põhiprogrammis omandatu põhjal lastekasvatuses püsivate muutuste saavutamisel ning kelle pereelus esineb rohkem stressi, viha või konflikte. Jätkuprogrammi kestus on umbes kaks kuud (8-10 sessiooni). Programmi eesmärgiks on suhtlemisoskuste arendamine, probleemide lahendamise oskuste õppimise ja agressiivse käitumise piiramine. (Trummal 2020: 8)

Koolituste tulemuslikkuse hindamiseks ilmub igal aastal Tervise Arengu Instituudi aruanne. Vastavalt 2019. aasta põhitulemustele peab enamik programmis osalenud lapsevanematest koolituse meetodeid enda jaoks sobivateks ja tulemuslikeks. Koolituse läbimisel kasvab vanemate rahulolu ning tõhusus lapsevanema rollis. Lisaks sellele vähenevad laste käitumise-, tähelepanu-keskendumise-, emotsioonide ja teistega suhtlemisega seotud raskused ning suureneb nende abivalmidus ja hoolivus. Kõige enam on vähenenud käitumise ning tähelepanu ja keskendumisega seotud raskused (jonn, viha jmt). (Trummal 2020: 5)

Alates 2015. aastast rakendatakse Eestis mitmedimensioonilise pereteraapia ehk MDFT (ingl k *Multi-Dimensional Family Therapy*) programmi, mille sihtrühm on 11–19-aastased noorukid, kes panevad toime õigusrikkumisi, tarvitavad sõltuvusaineid ning omavad käitumuslikke ja emotsionaalseid probleeme. MDFT programmi võib noore saata kohus, prokurör, kriminaalhooldaja, politsei või kuni 14-aastase laste puhul kohalik omavalitsus. MDFT programm

on välja töötatud Ameerika Ühendriikides 1985. aastal ning seda on korduvalt edasi arendatud. (Aaben jt 2017: 6)

MDFT programmi eesmärk on tegeleda erinevate väliste mõjutajatega ehk dimensioonidega, mis mõjutavad noorte kõrge riskiga käitumisviiside teket. MDFT programmi keskmeks on neli dimensiooni, milleks on kodune elu, sõbrad, kool ja kogukond. Lisaks tööle noore enda ja tema vanematega, on terapeudi eesmärgiks terapeudiliste liitude moodustamine teiste noore jaoks tähtsate inimese ja asutustega, kelleks on eelkõige haridus- ja õigussüsteemi esindajad. Terapeudi ülesandeks on erinevate tehnikate abil aidata nii noorel kui ka tema vanematel omandada sellised käitumisviisid, mis aitavad vähendada või isegi kaotada noore käitumisprobleeme. MDFT programmi puhul on tähtis individuaalne lähenemine, kus terapeut arvestab iga pere puhul sellele iseloomulikke jooni ja arenguraskusi. Erilise tähelepanu all on vanemlikud oskused ja peresuhted, samuti vanemate ja noore suhted haridus-, sotsiaal- ja õigussüsteemiga.

MDFT programmi kestus on tavaliselt 4-6 kuud, kohtumised toimuvad iganädalaselt ning vajadusel ka tihedamini. Programmi elluviimine jaotub kolme etappi: esimese etapi eesmärgiks on terapeutilise liidu loomine ehk tekitada peres motivatsioon teraapias osalemiseks. Teises etapis harjutatakse uusi käitumisviise ning luuakse looma käitumismuutust soodustavaid tingimusi. Kolmanda etapi eesmärk on muutuste kinnistamine ja teraapiasuhte lõpetamine. (Aaben jt 2017: 6-9)

2017. aastal Eestis läbi viidud MDFT tõhususe uuringu andmetel toimus kõigil uuringus osalenud noortel poole aasta jooksul käitumisprobleeme soodustavate riskide vähenemine enam kui poole võrra. Programm oli tõhus nii keskmise kui ka kõrge riskitasemega juhtumite seas. Kõige enam vähenesid koolielu, peresuhte, emotsioonide juhtimise ja vaba ajaga veetmisega seotud riskid. Õigusrikkumise vähendamisel näitas programm paremaid tulemusi tüdrukute seas ning seas vaba aja veetmise harjumuste muutmisel osutus see edukamaks poiste seas. (Aaben jt 2017: 4)

1.2.2. Mobiilne noorsootöö alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina

Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt välja töötatud Noortevaldkonna Arengukava 2020–2035 paneb paika Eesti riikliku noortepoliitika peamised pikaajalised prioriteedid ja arengusuunad. Alates 2006. aastast on Eestis kasutusel lõimitud noortepoliitika, mille puhul lähtutakse noore tegelikest vajadustest ning eeldatakse koordineeritud ja eesmärgikindlat tegutsemist erinevates eluvaldkondades. Noorsootööl nähakse olulist rolli on noorte teadmiste, oskuste ja hoiakute arendamisel ning eelduste loomisel sujuvaks iseseisvumiseks, tööturuga muutustega seonduva

teadlikkuse suurendamisel ning töökogemuse saamisel. Noorsootöö väljakutsetena tuuakse välja tuge noorte tulevikuoskuste kujundamisel, üldpädevuste ja erioskuste arengut ning sotsiaalse võrgustiku tugevdamist. Samuti oodatakse noorsootöölt panust noore kujunemisel aktiivseks, algatusvõimeliseks ja ettevõtlikuks kodanikuks. Ühe noortepoliitika peamise strateegilise eesmärgina tuuakse välja noorte üksijäämise ja eemaldumise märkamine ning selle ennetamine turvavõrgustiku abil. Muuhulgas soovitakse kasvatada noorte ohuteadlikkust ning vähendada riskikäitumist, tõhustades mobiilse noorsootöö ja erinoorsootöö toimimist. (Noortevaldkonna Arengukava 2020–2035: 4–17)

Sotsiaaltööl põhineva mobiilse noorsootöö alusepanijaks on Saksamaa Tübingeni Ülikooli professor Walther Sprecht, kelle 1992. aastal asutatud mobiilse noorsootöö võrgustik ISMO (International Society for Mobile Youth work) tegutseb tänapäeval erinevates Euroopa riikides. (Ristikivi jt 2012: 5) Eestis on mobiilse noorsootöö tähistamiseks kasutusele võetud lühend MoNo. (Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus 2016: 29)

Mobiilne noorsootöö tekkis vastureaktsioonina noorte kuritegevusele ja grupikogunemistele, kelleni tavapärased noorsootöö meetodid noortekeskuste näol ei jõudnud. Mobiilne noorsootöö on noorsootööd ja sotsiaaltööd sisaldav lähenemine, mis keskendub noorte heaolule. Mobiilse noorsootöö sihtgrupp on riskikäitumisega noored, kes erinevatel põhjustel ei saa või ei taha saada noorsootöö pakutavaid teenuseid. Selle eesmärgiks on noorte sotsiaalsete oskuste arendamine, noorte toetamine nende igapäevaelus ning korduvõigusrikkumiste ennetamine. Mobiilse noorsootöö teostamiseks on vajalik noort ümbritseva sotsiaalruumi (elukeskkond, sotsiaalasutused, elanikkond) analüüs, mis aitab mõista piirkonna sotsiaalset olukorda, mis omakorda soodustab parema kontakti loomist noortega. Kuna sotsiaalruum on pidevas muutumises, eeldab mobiilne noorsootöö pidevalt uute andmete kogumist ja analüüsimist tööpiirkonnaks oleva sotsiaalruumi kohta. Analüüsitakse nii statistilisi näitajaid näiteks koolist väljalangenute kohta, noortega läbi viidud intervjuude või ankeetküsimustike käigus kogutud kvalitatiivseid andmeid, kui ka linnaruumi andmeid näiteks noorte kogunemiskohtade kohta. Andmete analüüsi eesmärgiks on noorte käitumise põhjuste ning nende vajaduste mõistmine, mis on eelduseks edasise tegevusplaani koostamisel.

Mobiilne noorsootöös on kasutusel neli töömeetodit, milleks on tänavatöö, individuaaltöö, grupitöö ja kogukonnatöö. Tänavatöö puhul on eesmärk luua noortega kontakt nende kogunemispaikeades. Individuaaltöö eesmärk on pakkuda noorele tuge tema individuaalsete probleemide lahendamisel. Grupitöö eesmärgiks on pakkuda noortegruppidele tuge ning abi nende tegevusele alternatiivsete väljundite ja kohtumiskohtade leidmisel. Kogukonna- ja võrgustikutöö eesmärgiks on teavitustöö teiste kogukonnaliikmete hulgas (näiteks koolides) ja

nende kaasamine mobiilse noorsootöö tegevustesse. (Ristikivi jt 2012: 5– 16)

Mobiilse noorsootöö rakendamise vajalikkust ja võimalikkust töös riskinoortega uurinud Annegrete Johanson uurimistöo (2011) tulemused näitavad, et Eestis riskinoortega tegelevate spetsialistide hinnangul tuleks riskinoorte varajasele märkamisele ja ennetustööle suunata rohkem tähelepanu ning mobiilse noorsootöös nähakse efektiivset võimalust riskinoorteni jõudmiseks ja nende suunamiseks (Johanson 2011: 5) Samale järeltulele jõudis ka mobiilse noorsootöö vajalikkust Pärnu linna näitel uurinud Mailis Tiirik (2020). Tiirik viis Pärnu linna noorsootöötajate ja noorte seas intervjuud, et uurida nende ootusi mobiilsele noorsootööle. Uurimistöo tulemused näitasid, et noorsootöötajate hinnangul on mobiilne noorsootöö väga vajalik ning kõigi noorteni jõudmiseks oleks noorsootöötajaid kindlasti juurde vaja. Noorte ootused kattusid noorsootöötajate ootustega. Kitsaskohana toodi välja, et paljud noored ei ole endiselt kuulnud mobiilsest noorsootööst, mistõttu oleks vaja teha rohkem teavitustööd. (Tiirik 2020: 33–35)

Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK) andmetel rakendatakse Eestis ametlikult mobiilset noorsootööd Tallinnas Tallinna Spordi- ja Noorsooameti koordineerimisel ja Tartus MTÜ Tähe Noorteklubi MOKO tiimi poolt. Samuti rakendatakse seda osaliselt Noorte Tugilates. (Eesti Noorsootöö Keskuse koduleht)

Käesoleva uurimistöo autorile ei ole teada, kui paljudes Eestis omavalitsustes mobiilset noorsootööd tegelikult rakendatakse, sest selle kohta puuduvad avalikud andmed.

1.3. Eesti alaealiste kuritegevus ja hälbiv käitumine

Käesolev peatüki fookuses on alaealiste delinkventne käitumine, selle põhjused ning varasemad teemakohased uuringud. Samuti on vaatluse all andmed Eesti kuritegevuse kohta 2019. aastal nii alaealiste kui täiskasvanute vaates.

Mistahes õigusrikkumiste puhul on tegemist ühiskondlikult paika pandud formaalsete reeglite rikkumisega. Ühiskondlikest normidest kõrvalekaldumist nimetatakse sotsiaalseks hälbivuseks. Sotsiaalne hälbivus jaguneb kuritegelikuks käitumiseks ehk kriminaalsuseks, mille all mõistetakse formaalsete normide rikkumist, ning hälbivaks ehk deviantseks käitumiseks, mis tähistab mitteformaalsetest normidest kõrvalekaldumist. Hälbiva käitumise all mõistetakse kõrvalekaldumist ühiskonnas välja kujunenud kultuurinormidest. (Aimre 2005: 176)

Delinkventne käitumine on õigusvastane käitumine, mille karistusmeetmetena kasutatakse kriminaalkorras karistamise asemel ametlikke sanktsioone muude sellesse vanusegruppi kuuluvate indiviidide jaoks kohustuslike seadusandlike aktide alusel. (Saar 2003:88–90)

Alaealiste õigusvastase käitumise teemal on Eestis läbi viidud mitmeid uuringuid. Tartu Vanglas 15–17-aastaste alaealiste kinnipeetavate isiklike kogemusi seoses kriminaalse käitumise kujunemisega uurinud Janno Jazõkov'i uurimistöö tulemused kinnitavad, et perekonnasiseste suhete kvaliteedil suur mõju lapse isiksuse kujunemisel. Jazõkov'i sõnul on kodu suurimaks käitumishälbeid soodustavaks teguriks, kuna see on lapsele esimene sotsiaalne maailm, mis kujundab tema maailmavaate, iseloomu, huvide aluse. Muuhulgas selgus, et intervjueeritud kinnipeetute interpreteeringud kogetud vägivallast nii peres kui mujal on põhjuseks ka nende vägivaldsusele. Intervjuude käigus tuli välja ka haridustee roll kuritegelikule teele sattumisel. Puudulik haridustee oli omane kõigile kinnipeetavatele. Vestlusel tuli ilmsiks nende kitsam silmaring ja piiratum eneseväljendusoskus. Haridustee pooleli jätmist võib lugeda riskifaktoriks nii kuritegelikule teele sattumisel kui ka retsidiivsuse kujunemisel. (Jazõkov 2007: 44–46)

Delinkventselt käituvate ja käitumisprobleemideta alaealiste isikomadusi uurinud Mari-Liis Saarela sõnul on delinkventsed lapsed normaalse käitumisega lastega võrreldes impulsiivsemad, agressiivsemad ning halvema keskendumisvõimega. (Saarela 2015: 23–27)

Kriminoloog Jüri Saar toob välja, et varasem kriminaalne käitumine, antisotsiaalsed hoiakud, eakaaslaste mõju ja isiku üldkarakteristikud need mõjutegurid, mis ennustavad alaealisele tulevast kriminaalset karjääri. (Saar 2007: 96) Saare poolt longituuduuringu andmete põhjal läbi viidud uurimus alaealiste õigusrikkujate hilisemast kriminaalsest karjäärist aastatel 1985-1999 näitas, et enamasti ei olnud alaealisena õigusrikkumisi toime pannud isikute edasine elukäik kuigi edukas. Vaadeldud perioodil jätkas kuritegude toimepanemist 91,5% isikutest. Kõige paremini on sotsiaalses mõttes kohanenud need isikud, kes on pannud alaealisena toime ühe kuriteo, kuid kellel puudub sellele kuriteole eelnev delinkventne karjäär. Endiseid alaealisi õigusrikkujaid iseloomustas keskmisest suurem suremus, tööalase karjääri (ei tööta, töötu) ja alalise elukoha puudumine. Saare sõnul on kriminaalne karjäär ja üldine elukäik omavahel seotud – toime pandud kuritegude ja kantud karistusi hulk on pöördvõrdelises seoses isiku sotsiaalne positsiooniga ehk mida kõrgem on esimene näitaja, seda madalam on isiku sotsiaalne positsioon. Uuringu ühe peamise järeldusena toob Saar välja, et erikooli suunamine prognoosib vaieldamatult kõige kindlamini pikaajalist ja raskete kuritegudega kriminaalset karjääri. (Saar 2001: 25–30)

Enn Kooskora magistriritöö „Tütarlaste kriminaalne karjäär ja resotsialiseerumist mõjutavad tegurid Kaagvere erikooli näitel“ raames Kaagvere erikoolis õppinud tütarlaste seas läbi viidud longituuduuringu tulemused näitasid, et 10 aasta jooksul pärast Kaagvere erikoolis õppimist jätkub kriminaalne karjäär kolmandikul tütarlastest, kellest omakorda peaaegu pooled panid eelnimetatud ajavahemikus toime vähemalt kaks kuritegu. Uuringutulemustest selgub, et enamasti saab

kriminaalne käitumine ja karjäär alguse hulkumisest ja sellega kaasnevast koolikohustuse mittetäitmisest. Hulkumist põhjustab aga mitteterviklik perekond, keerulised suhted perekonnas ning perevägivald. Uuringu tulemused näitasid, et kriminaalse karjääri jätkumisele avaldab olulist mõju ka lünklik haridustee. Lisaks lünklikule haridusteele on erikooli kasvandike resotsialiseerumist mõjutanud tervikliku ja toetava perekonna puudumine, perekonna antisotsiaalsed hoiakud ja vägivaldsus, uimastiprobleemid, probleemid töö- ja elukoha leidmisel, isiksuseomadused. Kooskora uuringu tulemused näitasid, et tütarlaste kriminaalse käitumisega on kaasnenud ennasthävitav ja riskialdis eluviis – nimelt 240 valimisse kuulunud tütarlapsest on vaadeldud perioodi jooksul surnud 5,8%. (Kooskora 2012: 59–67)

1.3.1. Eesti kuritegevuse statistika

Justiitsministeeriumi avaldatud statistilised andmed Eesti kuritegevuse kohta 2019. aastal näitavad, et kuritegevus on viimase kümnendi jooksul märgatavalt vähenenud, ehkki viimasel kolmel aastal on kuritegude arv püsinud stabiilsena. Kui 2009. aastal registreeriti Eestis 48 359 kuritegu, siis 2019. aastal oli registreeritud kuritegude arv üle pooleteise korra väiksem – 27 169. 2019. aastal registreeriti üksikutest kuriteoliikidest enim vargusi, kehalist väärkohtlemist ja mootorsõiduki juhtimist joobeseisundis. Kõrgeima kuritegevuse tasemega maakond oli Ida-Virumaa, kus registreeriti 275 kuritegu 10 000 elaniku kohta. (Kuritegevus Eestis 2019)

Täiskasvanute kuritegevuse taustal on vähenenud ka alaealiste kuritegevus, mis on viimase kümnendi jooksul vähenenud ligi poole võrra. Kui 2009. aastal registreeriti Eestis 2042 alaealiste poolt toime pandud kuritegu, siis aastal 2019 oli vastav arv 1182. Viimastel aastatel on alaealiste kuritegude arv veidi suurenenud. Alaealiste peamised kuriteoliigid olid isikuvastased kuriteod.

Eesti Vabariigi Karistusseadustiku järgi on *isik süüvõimeline, kui ta on teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt neljateistaastane* (Karistusseadustik § 33). Seega võimaldab Eesti Vabariigi seadusandlus vaid 14–17-aastaste alaealiste karistamist nii väärteo- kui kriminaalkorras.

2019. aastal oli Eestis 633 alaealist (14–17-aastast) kuriteos kahtlustatavat. See teeb alaealiste kahtlustatavate suhtarvuks 10 000 elaniku kohta 126. Alaealiste kuritegudest 30% registreeriti Tallinnas ja 15% Ida-Virumaal. (Kuritegevus Eestis 2019)

Alaealiste toime pandud väärtegude puhul on kümne aastaga toimunud ligi kuukordne vähenemine. Kui 2009. aastal registreeriti Eestis 26 878 alaealiste poolt toime pandud väärtegu, siis 2019. aastal registreeriti väärtegu 4881. Siinkohal tuleb märkida, et selline vähenemine põhineb eelkõige alaealiste toime pandud väärtegude registreerimispraktika muutusel.

Sellegipoolest on viimastel aastatel on alaealiste väärtegude arv taas kasvama hakanud. Näiteks võrreldes aastaga 2018 on alaealiste väärtegude arv tõusnud 24%. (Kuritegevus Eestis 2019)

Alaealiste ja täiskasvanute õigusrikkumiste statistilisi andmeid kõrvutades joonistub välja selge omavaheline seos. Nii täiskasvanute kui ka alaealiste peamised kuriteoliigid on isikuvastased ja varavastased kuriteod. Samuti on toimunud registreeritud õigusrikkumiste märgatav vähenemine nii täiskasvanute kui ka alaealiste puhul.

1.3.2. Alaealiste õigusrikkumiste riski- ja kaitsefaktorid

Alaealiste õigusrikkumiste ja kuriteo ohvriks langemise tendentside välja selgitamiseks ja omavaheliseks võrdluseks nii ajalisel kui rahvusvahelises mõõtmes viiakse erinevates riikides üle maailma, sh ka Eestis läbi ISRD-3 (International Self-Reported Delinquency Study) ehk rahvusvahelise laste enesekohase hälbiva käitumise uuringut. Lisaks uuringu põhieesmärgile vaadeldakse ka sotsiaalseid tegureid, mis mõjutavad laste hälbivat käitumist. Käesolevaks ajaks on uuringut läbi viidud 3 korral – kahest viimasest on uuringust osa võtnud ka Eesti (2006) ja (2014). Eestis läbi viidud uuringute eestvedajatateks on TÜ õigusteaduskonna kriminoloogia teadur Anna Markina ja assistent Beata Žarkovski. (Markina & Žarkovski 2014)

Markina ja Žarkovski uuringu sihtrühmaks on 7.–9. klasside õpilased vanuses 12–16 aastat, kes õpivad Eesti üldhariduskoolides.

Eesti noorte seas läbi viidud uuringu tulemused näitasid, et võrreldes 2006. aastaga on õigusrikkumiste levik laste seas vähenenud. Samuti on vähenenud vägivallaga seotud õigusrikkumiste hulk, kusjuures võrreldes poistega panevad tüdrukud toime vähem vägivallaga õigusrikkumisi ja tõsisemaid varavastaseid õigusrikkumisi. Ka alkoholi ja kanepi proovimine on noorte seas võrreldes 2006. aastaga mõnevõrra vähenenud. Seejuures on alkoholi tarbimine rohkem levinud tüdrukute, kanepi tarvitamine aga poiste seas. Läbi viidud uuringu tulemustest selgub, et vene lapsed panevad eesti lastega võrreldes õigusrikkumisi toime sagedamini. (Markina & Žarkovski 2014: 5–7)

Järgnevalt vaatleme laste õigusrikkumiste toimepanemist soodustavaid tegureid ehk riskifaktoreid ja õigusrikkumisi ärahoidvaid faktoreid ehk kaitsefaktoreid.

Perekonnaga seotud riskifaktorina tuuakse välja vanemate alkoholi- ja narkoprobleemid ning vägivaldsed konfliktid perekonnas. Samuti on oluliseks riskifaktoriks lapse füüsiline karistamine ja väärkohtlemine vanemate poolt. Õigusrikkumiste toimepanemise vastasteks kaitseteguriteks on lapse head suhted vanematega ning vanemate teadulikkus lapse tegevuse kohta – tema suhtlusringi ning vaba aja veetmise viise ja võimalusi. Markina sõnul lastel, kellel on vanematega head suhted, esineb õigusrikkumisi kaks korda vähem. Seejuures ühe vanemaga peres elamine õigusrikkumiste riski ei mõjuta, ent mõjutab riski alkoholiga liialdada.

Samuti näitas uuring, et pere madal sotsiaalmajanduslik staatus ei tõsta lapse õigusrikkumiste toimepanemise riski. Uuring kinnitas seost vanemate välismaal töötamise ja laste õigusrikkumiste ning ohvrikslangemisega – alkoholi tarvitamise ja koolist põhjusega puudumise risk on kõrgeim omaette elavatel lastel, kelle vanemad töötavad välismaal. (Markina & Žarkovski 2014: 37–53)

Kooliga seotud riskifaktorina nähakse disorganiseeritud koolikeskkonda. Kaitsefaktoriteks on hea akadeemiline edukus ning positiivne side koolida: mida tugevam on side, seda väiksem on õigusrikkumiste toimepanemise risk. Kusjuures klassikursuse kordama jäämine ei vähenda ega suurenda õigusrikkumiste toimepanemise riski. Klassikursuse kordama jäämine on aga riskifaktoriks probleemse alkoholitarbimise puhul – klassi kordama jäänud lastel on 2,4 suurem tõenäosus, et nad on tarbinud viimase kuu jooksul on tarbinud korraga viis või rohkem alkoholiannust. (Markina & Žarkovski 2014: 54–63)

Elustiili mõjust laste hälbivale käitumisele rääkides tuleb märkida, et võrreldes 2006. aastaga on laste elustiilis toimunud märgatavad muutused. Markina ja Žarkovski läbi viidud uuring näitab, et kui 2006. aastal ei käinud õhtuti väljas 8,9% lastest ja iga päev käis väljas 26,7% lastest, siis 2014. aasta andmete põhjal ei käi õhtuti väljas tervelt 23% uuringule vastanutest ning iga päev käib väljas kõigest 8,2%. Suurenenud on suurema osa ajast oma vabast ajast veetvate laste osakaal – kui 2006. aastal oli neid 9,4% vastanutest, siis 2014. aastal juba 14,6%. Vahetu kontakt eakaaslastega on samuti vähenenud – kui 2006. aastal veetsid 69,2% lastest suurema osa oma vabast ajast kas suuremas või väiksemas sõprade grupis, siis 2014. aastal on vastav osakaal madalam – 59,6%. Toetudes uuringu andmete analüüsile saab elustiiliga seotud riskifaktoriteks lugeda vaba aja veetmine suurema sõprade grupiga, liikmesus hälbiva käitumisega laste grupis ning narkootikume tarvitavate, poevargusi toimepaneivate või kehalist väärkohtlemist toime pannud sõprade olemasolu. (Markina & Žarkovski 2014: 64–69)

Hoiakutel on samuti oluline roll laste delikventse käitumise mõjutajana. M. Gottfredsoni ja T. Hirschi enesekontrolli teooria kohaselt on enesekontroll tähtsaim inimese käitumist määratlev tegur. Gottfredson ja Hirschi definitsiooni järgi on enesekontroll tendents hoiduda tegevustest, mille, mille miinused pikemas perspektiivis ületavad nende lühiajalised eelised. Kõrgema enesekontrolliga isikud suudavad paremini vastu panna kohestele naudingutele, millel on seos kuritegeliku käitumisega. Madal enesekontrolli tase ning võimalus süütegusid toime panna moodustavad aga koosmõjus kuritegeliku käitumise. (Markina & Žarkovski 2014: 70)

Gottfredson ja Hirschi jagavad enesekontrolli kuueks komponendiks: impulsiivsus, lihtsad ülesanded, riskihuvi, füüsilised huvid, kiire ärritumine ja enesekesksus. (Gottfredson, M, Hirschi, T, 1990, viidatud Marina & Žarkovski 2014: 70 kaudu)

ISR3-3 uuringu tulemused näitasid, et tüdrukutel on poistest kõrgem enesekontrolli tase. Noorematele lastele on omane kõrgem enesekontroll, kuid vanuse kasvades suureneb ka üks enesekontrolli komponente – riskihuvi. Vene koolides õppivatele lastele on omane kõrgem enesekontrolli tase. Uuringu kohaselt on tüdrukutele iseloomulikud prosotsiaalsed hoiakud ja kõrgem häbitunne. Seejuures on vene ja eesti koolide õpilastel sarnased prosotsiaalsed hoiakud. Kokkuvõtvalt saab öelda, et harvemini panevad õigusrikkumisi toime kõrgema enesekontrolli tasemega ning prosotsiaalse moraalse hoiakuga lapsed, kes tunneksid õigusrikkumise toimepanemise pärast häbi, kui sõbrad või vanemad sellest teada saaks. Samuti on õigusrikkumiste toimepanemise tõenäosus väiksem lastel, kelle hoiakud sarnanevad politsei omadele ja kes usuvad politsei õiglusesse. Disorganiseeritud naabruskonnas elamine tõstab õigusrikkumiste toimepanemise riski. Tõhus ja hästi toimiv kogukond on aga oluline kaitsetegur. (Markina & Žarkovski 2014: 70–72)

2. SPORT KUI ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETUSVAHEND

Selles peatükis uuritakse spordi võimalusi ja efektiivsust alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina ja maailmas rakendatavaid spordikeskseid ennetusprogramme. Alapeatükkides vaadeldakse Eestis rakendatavat spordikeskset sekkumisprogrammi SPIN, antakse ülevaade Sillamäe noorte seas spordihuvi tõstmise võimalustest ning uuritakse seost kuritegevuse ja kohaliku omavalitsuse vaba aja kulutuste vahel.

2.1. Sport alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina mujal maailmas

Sport pakub tänapäeval mitmeid võimalusi inimese isiksuse mitmekülgeks arenguks ja parendab distsipliini. Spordil on üks keskseid rolle õigusrikkumisi toimepaneivate noorukite kasvatusmeetodite süsteemis. Venemaa sotsioloogide läbi viidud uurimused näitavad, et 33% noortest seavad sporditegevuse muude harrastustegevuste seas esikohale. (Požimalin 2018: 5–6) Sporditegevuse käigus õigusrikkujatest noorukite korrigeerimise efektiivsust uurinud V. Ignatenko toob välja, et vaid pikaajalised kestva kasvatusliku mõjuga meetmed, mille hulka kuulub ka sporditegevus, suudavad avaldada olulist mõju nooruki isiksusele, võimaldades likvideerida selles mitmesuguseid antisotsiaalseid jooni. (Ignatenko 1973, viidatud Požimalin 2018: 9 kaudu)

Näiteks Austraalias korraldavad aborigeenid spordikarnevale, mis on mõeldud sotsiaalset- ja traditsioonilist ühtekuuluvustunde tekitamiseks. Oluline on märkida, et kahjulikud tegevused nagu kütusenuusutamise, alkoholiga liialdamine ja vägivald on karnevali jooksul keelatud ning neist keeldudest peetakse ka kinni, ehkki küll lühiajaliselt. (Cameron & MacDougall 2000: 2)

Noorukite õigusrikkumiste profülaktikat vaadeldud V. Eninov märgib, et võitlus noorte kuritegevusega on kompleksne ja mitmekülgne protsess, mistõttu tuleb alaealiste õigusrikkujate kasvatustöö eesmärkide saavutamiseks mõjutada neid nii nende elu- kui ka õppekohas. Samuti tuleb mõjutada noorukite lähiümbrust. Kehakultuuril on selles keskne roll. (Eninov 1979, viidatud Požimalin 2018: 9 kaudu)

2.2. Spordipõhised sekkumisprogrammid

Sport kui noorte kuritegevuse ennetusvahend on omandamas maailmas järjest tugevamat positsiooni. Järelevalvega sporditegevust kasutatakse noorte kasvatamise toetamisel paljudes riikides kui programmipõhist strateegiat, mis on suunatud selliste sotsiaalsete probleemide lahendamisele nagu noorte kuritegevus. Kuigi spordipõhiste ennetusprogrammide rakendamise võimalusi on mitmeid, kasutavad sellised programmid sporditegevust kui vabaajategevust noorte arengus ja kuritegevust ärahoidmisel. Sporditegevuse käigus edendatakse selliseid sotsiaalseid oskuseid nagu koostöö, suhtlemine ja kasutatakse teisi sotsiaalseid sekkumismeetodeid nagu nõustamine, mentorlus, eluks vajalike oskuste arendamine, pakkudes seejuures noortele prosotsiaalseid ajaveetmise viise. Kahjuks on uurimuslikud piirangud ja terminoloogiliste standardite puudumine antud uurimisvaldkonnas kaasa toonud selle, et üldiseid seisukohti ja järeldusi nende programmide efektiivsuse kohta teha on keeruline. Näiteks puudub täpne definitsioon selle kohta, millest üks spordipõhine programm koosneb, välja arvatud teadmine, et selles on teatud spordiga seonduv element. Samuti puudub terminoloogia, eristamaks programme, mis sport on ainutegevus, programmidest, milles sport on kombineeritud teiste sotsiaalsete sekkumismeetoditega. (Public Safety Canada 2017: 1)

Spordipõhised sekkumisprogrammid liigituvad kahte põhigruppi: 1) sport kui vahend noorte kuritegevusest eemalhoidmiseks ja 2) sport kui sotsiaalse arengu vahend.

Eemalhoidmise-põhiste sekkumisprogrammide eesmärk on juhtida noored eemale nende tavapärasest negatiivsest keskkonnast ning proovivad näidata noortele spordi kaudu potentsiaalseid arenguvõimalusi.

Sotsiaalse arengu põhised sekkumisprogrammid kasutavad organiseeritud füüsilist tegevust noorte kaasamiseks stimuleerivasse keskkonda, kus saab rakendada täiendavat õpet ja sekkumismeetodeid. Sellist spordipõhiste sekkumisprogrammide keskmes ei ole mitte niivõrd sport ise, kui sellega soenduva programmilise tegevuse arendamisel, mille põhirõhk on haridusel, kutseoskuste ning sotsiaalsete oskuste arendamisel, mida ei saa vaid spordi kaudu edasi anda. (McMahon & Belur 2013: 15–17)

Spordipõhiste sekkumisprogrammide kasutamine on mitmetes riikides andnud paljulubavaid tulemusi nagu näiteks teatud kuritegevusega seotud riskifaktorite vähenemine ja osalejate enesekindluse ja eluks vajalike oskuste parendamine. Lisaks sellele on mitmed programmid osutunud kuluefektiivseteks.

Näiteks Kanadas rahastatakse kuritegevuse ennetusprogramme National Crime Prevention Strategy (NCPS) (eesti. k Riiklik Kuritegevuse Ennetamise Strateegia) kaudu. NCPS toetab neid programme, mis edendavad kuritegevuse ennetust sotsiaalse arengu kaudu ning millel on tõenduspõhised võtmekomponendid. Sellisteks sekkumisprogrammideks loetakse neid, mis on suunatud õigusrikkumisi kaasa toovatele riskifaktoritele. Sel põhjusel ei sisalda sellised programmid mitte ainult sporditegevust, vaid neis peavad olema kombineeritud täiendavad tõenduspõhised sekkumismeetodid, mis on suunatud kuritegevuse riskifaktoritele. (Public Safety Canada 2017: 3)

Järgnevalt on välja toodud mõned maailmas kasutusel olevad tõenduspõhised noorte kuritegevuse ennetusele suunatud spordipõhised sekkumisprogrammid.

2017. aastal käivitas ÜRO Uimastite ja Kuritegevuse Büroo (ingl. k. UNODC) ülemaailmse noorte kuritegevuse ennetamise algatuse, mille põhisõnumiks on spordi kasutamine rahu tagamiseks. Algatuse eesmärk on sporditegevuse edendamine, et ennetada kuritegevust ja tõhustada riskirühma kuuluvate noorte toimetulekut. Parandades teadmisi kuritegevuse ja uimastite kuritarvitamise tagajärgedest ning arendades eluks vajalikke oskusi, püütakse algatusega riskirühma kuuluvate noorte käitumist ja hoiakuid positiivselt mõjutada ning ennetada asotsiaalset ja riskikäitumist. Algatuse raames käivitas UNODC spordipõhise eluks vajalike oskuste treenimise õppeprogrammi *Line Up Live Up*, mille kaudu saavad sporditreenerid, õpetajad ja noorte sportlastega töötavad treenerid interaktiivsete ja lõbusate tegevuste kaude õpetada noortele väärtuslikke eluks vajalikke oskusi, näiteks seisma vastu sotsiaalsele survele õigusrikkumistega alustada, ärevusega toime tulema ja eakaaslastega tõhusamalt suhtlema. (Youth Crime Prevention... 2017)

Kanadas rakendatav *Leadership and Resiliency Program* on kooli- ja kogukonnapõhine sekkumisprogramm riskigruppi kuuluvatele 14–19-aastastele õpilastele, mille eesmärk on aidata noortel hoiduda narkootiliste ainete tarvitamisest ja vägivallast. Antud programm keskendub selliste riskifaktoriga tegelemisele nagu mitterahuldav käitumine koolis, agressiivne ja impulsiivne käitumine, antisotsiaalne või delinkventne käitumine. Programm koosneb kolmest

omavahel seotud komponendist: iganädalased grupipõhised kokkusaamised programmijuhiga, igakuine vabatahtlik töö kogukonna hüvanguks ning igakuine spordialane tegevus. Programmieelsete- ja järgsete tulemuste võrdlus näitab osalejate hulgas 75% vähenemist põhjuseta puudumiste ja 47% vähenemist politsei poolt kinnipidamise osas ning 60-70% kasvu koolis käimise puhul. (Public Safety Canada 2017: 4)

Kick Im Boxing on Saksamaal Berliinis kasutatav poksitreeningu programm, mille eesmärk on riskigrupi kuuluvate noorte kaasamine sporditegevusse, takistamaks nende sattumist kriminaalmaailma. Treeningprogrammi kaasatakse noori probleemsetest kogunemiskohtadest, kes kannatavad sotsiaalse tõrjutuse või puudulike vaba aja veetmise võimaluste käes ning tagab füüsilist aktiivsust järelevalvega kohas. Lisaks 1–3 korda nädalas toimuvate poksitreeningutele pakutakse kõige enam riskigrupi kuuluvatele osalejatele pedagoogilist nõustamist. Programmi efektiivsuse hindamise tulemused näitavad programmis osalejate puhul kuritegevuse, koolist puudumiste ja tõrjutuse vähenemist. Samuti vähenes osalejate stressitase ning programmi raames õpi eluks vajalikke oskusi nagu distsipliin ja enesekontroll. (Public Safety Canada 2017: 7)

Midnight Basketball on Itaalias Milanos kasutatav korvpalliprogramm, mille eesmärk on vähese motivatsiooniga või riskigrupi kuuluvaid noori öösel tänavatelt eemal hoida. Pikaajaline eesmärk on tõrjuda noored kampadest välja spordimeeskondadesse ning vähendada delinkventsust. Kaks tänavaõpetajat värbavad õhtul noori parkides, tänavatel ja vabaaja veetmise kohtadest ja toovad nad korvpalliväljakule. Treenerid ja õpetajad on noortele eeskujuks ning püüavad luua kauakestva suhte. Olemasolevad uurimistulemused kinnitavad, et antud programm on aidanud mitmeid noori edasi õppima või tööle ning andnud väiksemaid positiivseid tulemusi ka kooliskäimise ja koolist väljalangemise osas. (Public Safety Canada 2017: 7)

2.3. Varasemad uuringud spordipõhiste ennetusprogrammide mõjust

Erinevate noortele mõeldud spordil põhinevate ennetusprogrammide ning nende mõju kohta on viimaste aastakümnete jooksul ilmunud hulgaliselt uuringuid. (Dandurand & Kaetler 2018: 1–18). Uus-Meremaal läbiviidud uuring sporditegevuse mõjust noorte delinkventsele käitumisele näitas, et nii mõõdukalt kui ka aktiivselt sporditegevuses osalenud varases noorukieas tüdrukute ja poiste puhul on suurem tõenäosus delinkventsele käitumisele hilises noorukieas kui vähese sportliku aktiivsusega noortel. Ehkki uuringu tulemused ei kinnitanud hüpoteesi sporditegevuse mõjust

noorte delinkventse käitumise vähendamisele, ei kinnitanud see ka hüpoteesi delinkventse käitumise ja meeskonnaspordis osalemise seosest, mille puhul oleks võinud eeldada, et aktiivsemad meeskonnaspordi harrastajate puhul ilmneb ka kõrgem delinkventsuse tase. Uuring seda aga ei kinnitanud. Nimelt ei näidanud uuring seost sporditegevuse ja agressiivse käitumise, meeskonnaspordis osalemise ja delinkventsuse ning meeskonnaspordis osalemise ja agressiivse käitumise vahel. Uuringu autorite sõnul vajab noore õigusrikkuja edasise delinkventse käitumise ärahoidmiseks erinevate strateegiatega rakendamist ning efektiivselt töötamiseks peab vabaajaprogrammide puhul arvestama iga noore õigusrikkuja konkreetsete vajadustega. (Begg jt 1996: 335–341) Ka Austraalia spordipõhiste sekkumisprogrammide efektiivsuse uuringust nähtub, et sporditegevus võib tõepoolest kaasa aidata noorte isiklikule ja sotsiaalsele arengule, mis võib käitumisele positiivset mõju avaldada. Selle saavutamisel on oluline keskenduda noorte õigusvastast käitumist soodustavate riskifaktorite kõrvaldamisele. (Makkai jt 2003: 1–6)

2.4. SPIN-programm: efektiivsus, tugevad küljed ja kitsaskohad

Eestis on alaealiste kuritegevuse spordipõhise ennetusvahendina kasutusel programm SPIN.

SPIN-programm on spordil põhinev noorte arenguprogramm, mille eesmärgiks on arendada noorte sotsiaalseid ning enesejuhtimise oskusi ja vähendada riskikäitumist. (SPIN-programmi veebilehekülg)

Lühend SPIN tuleneb ingliskeelsest lühendist *sport intervention* ehk spordi abil sekkumine. SPIN-programmi looja sõnul kujutavad lühendis SPIN sisalduvad tähed positiivseid sõnu nagu suhtlus, sõbrad, positiivne, inspireeriv, noortepärane, millega soovitakse programmi iseloomustada. (Kelder 2014). Lisaks eelnevale definitsioonile on lühendit SPIN defineeritud ka kui Spordil Põhinevat Interventsiooniprogrammi Noortele. (Russak 2018)

SPIN on spordiprogramm, mis pakub võimalust mängida jalgpalli ja võistelda, teha trenni professionaalsete treeneritega, tutvuda teiste spordialade ja ägedate sportlastega, leida uusi sõpru ja veeta mõnusalt vaba aega. Samuti lastel hea võimalus, et neile trenni tuleb näiteks keegi politseist ja see on hea eeskuju, et protsessis nad võivad midagi uut teada saada. SPIN-iga võivad liituda nii poisid kui ka tüdrukud vanuses 9-18 aastat ja see on tasuta. Sihtrühmaks on vaestest peredest pärit lapsed, kus pole võimalust maksta kallite treenide eest, samuti lastekodulapsed, noored, keda on varem karistatud õigusrikkumist eest ja noored, kes õpivad eriklassides. SPIN-programmis on olemas reeglid, millest lapsed peavad kinni pidama.

SPIN-programmi sessioonid toimuvad kolm korda nädalas, hõlmates jalgpallitrenne ja

spetsiaalselt programmi jaoks loodud sotsiaalseid ja enesejuhtimise oskusi arendavaid töötubasid. Noori juhendavad tipptreener ja noorsootöötajast abitreener, kes tegelevad noortega nii võistkonnana kui ka igapäeva individuaalselt. SPIN-programmi põhiväärtused on aktiivsus, avatus ja hoolivus. (SPIN-programmi kodulehekülg)

Keit Fomotškin, SPIN-programmi eestvedaja Eestis, analüüsis SPIN-programmi efektiivsust oma 2017. aasta magistritöös “SPIN-programmi teise hooaja mõju osalejate ja kontaktisikute hinnangul”. Magistritöö raames läbi viidud kvantitatiivse hindamisuurimuse eesmärk oli välja selgitada, kas SPIN-programmil on mõju selles programmis osalevate noorte sotsiaalsetele toimetulekuoskustele ja riskikäitumise vähendamisele. Eel- ja järeluuringu meetodil läbi viidud uurimuse fookuses oli SPIN-programmis osalejate seas toimunud muutused, võttes aluseks nii osalejate endi, kui ka kontaktisikute hinnangud.

Programmi mõju selle osalejatele andsid kokku 16 kontaktisikut 2 programmi toimumise piirkonnast. Uurimistulemuste kogumine toimus ankeedi täitmise ja hinnanguskaala vormis. Lisaks koolis käitumisele olid vaatluse all prosotsiaalsed väärtused, enesekontroll, üldine enesehinnang ja tajutav enesetõhusus.

Koolide kontaktisikutelt kogutud programmis osalejate koolikohustuste täitmist puudutavate andmete analüüsil selgus, et 66% osalejatest jäi koolikohustuste täitmine samaks, 7% osalejatest see halvenes ning 27% paranes. Osalejate käitumine jäi üldjoontes samaks, kuid õppeedukus paranes.

Prosotsiaalsete hoiakute skaalade üldskooride võrdlemisel selgus statistiliselt oluline erinevus – 89,9 hooaja alguses ning 93,7 hooaja lõpus. Toetudes saadud andmetele saab järeldada, et osalejate prosotsiaalne hoiak tugevnes.

Enesekontrolli puudutavate parameetrite muutuste analüüs näitas, et hooaja jooksul on osalejate riskivalmidus ja impulsiivsus vähenenud ning enesekontrolli tase kasvanud. Enesekesksuse skooris statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenud.

Enesehinnangu ja **enesetõhususe** tase võrreldes programmile eelnenud olukorraga osalejatel ei muutunud.

Uurimistulemused näitavad, et kooli kontaktisikute hinnangul on SPIN-programmis osalejate õppeedukus ja koolikohustuste täitmine paranenud. Koolikäitumise näitaja puhul statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenud.

Samuti näitasid saadud tulemused, et programmis osalejate prosotsiaalne hoiak tugevnes. Toetudes Markina ja Žarkovski 2014. aasta laste hälbiva käitumise uuringu tulemustele saab väita, et prosotsiaalse hoiakuga alaealised panevad õigusrikkumisi toime harvem.

Uurimus näitas, et SPIN-programmi osalejate impulsiivsus ja riskivalmidus muutus madalamaks ja enesekontrolli tase kõrgemaks. Markina ja Žarkovski uuringu tulemused näitasid, et kõrgema enesekontrolliga alaealised panevad õigusrikkumisi toime harvem.

Seevastu SPIN-programmis osalenute enesehinnangu ja enesetõhususe tasemes olulist statistilist erinevust ei ilmnenu.

Uurimise tulemused näitasid, et SPIN-programmis osalemine avaldab positiivset mõju koolikohustuste täitmisele ja õppeedukusele. Sellised tulemused lubavad eeldada, et SPIN-programmis osalemine vähendab osaleja delikventse käitumise tõenäosust. (Fomotškin 2017: 28–39)

SPIN-programmi positiivse mõju taustal ei saa jätta tähelepanu ka kõnealuse programmi kitsaskohti, mida Alina Paadik vaatles oma 2019. aasta magistritöös „SPIN-programmi tugevad küljed ja kitsaskohad Ida-Virumaal“. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada SPIN-programmi tugevad küljed ja kitsaskohad, kasutades selleks programmi kõigi osapoolte - treenerite, sotsiaalpedagoogide, politseinike ja programmis osalevate laste hinnanguid ning pakkuda nende alusel välja ideid programmi efektiivsemaks muutmisel.

SPIN-programmi tugevate külgedena näevad programmi osapooled programmi kättesaadavust, kestust, asjaolu, et programm õpetab vastutuse võtmist jm sotsiaalseid oskusi, loob head suhted lapse ja täiskasvanute vahel, loob lapsele võimalused karjääriks spordiks, mis tuleviku perspektiivis tähendab seaduskuulekaid valikuid elus, avardab silmaringi, loob identiteeti, sidet Eesti riigiga; programmis on väljatöötatud lapse arengu jälgimise mehhanismid, mis lubavad saada tagasisidet programmi mõjukusest.

Samas toob Paadik välja, et ehkki SPIN-programm on osutunud efektiivseks alaealiste kuritegevuse ennetamise viisiks, on positiivseid tulemusi võimalik saavutada ainult siis, kui kõik osapooled saavad aru ja jagavad programmi eesmäärke ja põhimõtteid.

Peamiste kitsaskohtadena tuuakse välja probleemid laste programmist väljalangemisega, probleemid programmi planeerimisega (treeninute sobitamine laste tunniplaani, laste vanemate mittekaasatus programmi, osapoolte ja partnerite vähene motivatsioon, puudulik koordineerimine ja tagasiside osapooltele, treenerite ja abitreenerite ülesannete täitmise seotud probleemistik, puudulik informatsioon programmist, puudulik materiaalne toetus kohalike omavalitsuste poolt. (Paadik 2019: 59–61)

2.5. Kohaliku omavalitsuse vaba aja kulutuste seos kuritegevusega

Anna-Liisa Lukk võttis oma 2018. aasta magistritöös „Kuritegevuse seosed kohalike omavalitsusüksuste vaba aja veetmise võimaluste loomiseks tehtud kulutustega“ vaatluse alla seosed kohalikes omavalitsustes vaba aja veetmise võimaluste loomisele tehtud eelarvekulude ja kuritegevuse taseme vahel. Uuring näitas, et kohalike omavalitsusüksuste poolt finantseeritud vaba aja veetmise kulud on seotud piirkonna kuritegevusega, mistõttu on kohalikul omavalitsusel vastavate kulude tõstmise või langetamise kaudu võimalik kuritegevuse taset oma piirkonnas mõjutada. Andmete analüüs näitas, et mida suurem on omavalitsuse panus vaba aja tegevustesse, seda madalam on kuritegevuse tase. Kogutud andmetele tuginedes leiab Lukk, et kuritegevuse vähendamise eelduseks on suurem investering noorsootöösse ja täiskasvanute huvitegevusse. Lukk toob välja, et eelmainitud valdkonnad on seotud isiksuse arengu edendamisega ja elanike sotsialiseerumise protsessi arendamisega, mille üheks eesmärgiks on isiku hälbiva, sealhulgas kuritegeliku käitumise vähendamine.

Seevastu mõnevõrra üllatavalt võib investeerimine sporti, meelelahutusse ja üritustesse piirkonna kuritegevuse kasvu pigem soodustada. Lukk selgitab seda asjaoluga, et eelmainitud valdkonnad on seotud pigem elanikele erinevate vaba aja veetmise keskkondade loomise ja nende hoidmisega kui elanike väärtushinnangute ja põhimõtete arendamisega ning võivad luua keskkonna, kust õigusrikkujad otsivad potentsiaalset ohvrit.

Ettepanekuna kuritegevuse vähendamisel pakub Lukk kohalikel omavalitsustel suurendada finantseeringuid noorsootööle ja täiskasvanute huvitegevusse ja finantseerida turvameetmetesse, spordi, ürituste ja meelelahutuse valdkondades.

Spordi kui vaba aja veetmise võimaluse kitsaskohana näeb Lukk asjaolu, et see ei arenda inimese väärtushinnangud. Samas spordi sidumine noorsootöö meetoditega võiks seda asjaolu muuta. (Lukk 2018: 51–56)

2.6. Spordihuvi ja selle tõstmine Sillamäe noorte seas

Sillamäe linna arengukavas spordi- ja terviseedendamist käsitlevas peatükis nähakse põhieesmärgidena Sillamäe linna elanike senisest enamast kaasamist liikumisse, tervisliku eluviisi propageerimist elanike seas ja sportimisvõimaluste kättesaadavuse parendamist.

Peamiste tegevusvajadustena Sillamäe linnas nähakse sportlike eluviiside propageerimise toetamist linnas, tervise- ja harrastusspordi arendamist ja vaba aja veetmise võimaluste

laiendamist. Samuti soovitakse toetada aktiivse spordi- ja tervise liikumise edasiseks arendamiseks olemasolevate spordiklubide tegevust. Soovitakse kaasajastada spordirajatisi ning teha igakülgset spordi- ja tervise edendust koostööd maakondlikul, üleriigilisel ja rahvusvahelisel tasemel. Lisaks sellele plaanitakse täiendavalt toetada silmapaistvaid tulemusi saavutanud Sillamäe sportlasi ja meeskondi. Spordi arendamise seisukohast peetakse oluliseks ka uute spordialade arendamist ja koostööd teiste kohalike omavalitsustega ühiste ürituste läbiviimisel. (Sillamäe... 2019: 52–53)

Spordi populariseerimise võimalusi Sillamäe noorte seas on uurinud Irina Gruznova oma lõputöös „Edukate spordialade mõju noorte motivatsioonile sportlikuks tegevuseks“, mille eesmärk oli välja selgitada, kuidas Sillamäe noored sporti suhtuvad ja kuidas innustada neid spordiga tegelema. Noortele enim huvi pakkuvate spordialade välja selgitamiseks kasutas Gruznova oma töös Eesti spordiregistrist saadud statistilisi andmeid ning viis noorte seas läbi küsitluse. Statistilisi andmeid kõrvutas Gruznova Sillamäe edukamate spordialadega ehk nende spordialadega, milles sportlased on saavutanud häid tulemusi, kasutades selleks Sillamäe aasta parima sportlase andmeid aastail 2010–2015.

Vastavalt Eesti spordiregistris esitatud andmetele 7-19-aastaste noorte kohta seisuga 31.12.2014, on kõige populaarsemad spordialad jalgpall, ujumine, kergejõustik, korvpall, taekwondo, male, iluvõimlemine ja pokk. Samas leiab Gruznova, et Sillamäel on palju noori, kes spordiga ei tegele. Sillamäe edukaimateks spordialadeks saab lugeda kergejõustiku, spordi ja male ning häid tulemusi on saavutatud ka jalgpallis.

Gruznova uurimistöö teise järeldusena võib välja tuua, et Sillamäe populaarsemad ja edukamad spordialad kattuvad ehk spordiringide küllastatavus sõltub spordiala edukusest ning vastupidi.

Lähtudes oma töö uuringutulemustest, teeb Gruznova noorte spordiga tegelemise motivatsiooni tõstmiseks järgmised ettepanekud: 1) tutvustada sportlaste saavutusi, et kaasata uusi huvilisi.

Teiste eeskuju on väga tugev motivatsioonifaktor; 2) võtta tööle kvalifitseeritud spetsialistid.

Treenerid peavad teadma oma professionaalseid aspekte, kuid peavad oskama olla ka kui head noorsootöötajad. Kõik treenerite tegevused on suunatud noortele; 3) organiseerida spordiüritusi, et propageerida liikumist ja sportlikku eluviisi. (Gruznova 2016: 31–35)

3. SPIN-PROGRAMMI RAKENDAMISE VAJADUS SILLAMÄEL

Kolmandas peatükis vaadeldakse SPIN-programmi vajalikkust ja selle rakendamise võimalusi Sillamäe linnas, võttes aluseks ankeetküsitluste käigus kogutud arvamused Sillamäe oma ala spetsialistidelt. Alapeatükkides antakse ülevaade uurimuse ülesannetest ja meetodikast. Samuti kirjeldatakse andmete kogumise protsessi ning valimit. Sellele järgneb kogutud andmete analüüs ja järelduste tegemine.

3.1. Uurimuse meetodika ja ülesanded

Käesoleva töö teoreetilises osas uuriti alaealiste õigusrikkumiste ennetust Eestis, delinkventse käitumise põhjuseid ning anti ülevaade alaealiste õigusrikkumiste statistikast. Samuti vaadeldi spordi võimalusi ja efektiivsust alaealiste õigusrikkumiste ennetustöös ning maailmas kasutatavaid spordikeskseid programme ja analüüsiti Eestis rakendatava spordikeskse ennetusprogrammi SPIN efektiivsust ning kitsaskohti. Lisaks sellele vaadeldi Sillamäe noorte suhtumist sporti ning võimalusi, kuidas neid spordiga tegelema innustada.

Lähtudes uurimistöö teoreetilisest taustast, viiakse töö empiirilises osas läbi uurimus, mille eesmärgiks on leida vastused järgmistele küsimustele:

- 1) Kas Teie hinnangul pöörab Sillamäe kohalik omavalitsus alaealiste õigusrikkujate ennetustööle piisavalt tähelepanu? Palun põhjendage oma arvamust.
- 2) Milliseid kitsaskohti näete õigusrikkumisi toimepaneivate alaealiste ennetustöö korralduses Sillamäel?
- 3) Milliseid Teile teadaolevaid alaealiste õigusrikkumiste ennetusprogramme Sillamäel kasutatakse?
- 4) Milliseid alaealiste õigusvastast käitumist ennetavaid programme võiks Sillamäel veel rakendada?
- 5) Kas olete kuulnud mobiilsest noorsootööst? Kui jah, siis kas ja kuidas Teie arvates Sillamäel võiks seda õigusrikkujatest alaealiste ennetustöös rakendada?
- 6) Kuidas võiks motiveerida Sillamäe noori spordiga tegelema? Kas Teie arvates on Sillamäe linnas piisavalt võimalusi noortel spordiga tegelemiseks?
- 7) Kas ja kuidas võiks Teie hinnangul sporditegevust kasutada Sillamäe linnas alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks?

- 8) Kas olete kuulnud spordipõhisest ennetusprogrammist SPIN? Kui jah, siis kas SPIN-programmi võiks rakendada Sillamäe alaealiste õigusrikkujate suhtes ennetusvahendina?
- 9) Millised on võimalikud kitsaskohad SPIN-programmi rakendamisel Sillamäel (kas on olemas spetsialistid, infrastruktuur, kohaliku omavalitsuse huvi ja toetus)?
- 10) Kas ja millistel tingimustel oleksite ise spetsialistina valmis panustama SPIN-programmi rakendamisesse Sillamäel?

3.2. Andmete kogumine ja valim

Käesolevas töös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, mis tähendab seda, et kogutavad andmed, nende töötlemine ning järeldused ei ole arvuliste näitajatega väljendatud². Andmete kogumiseks kasutatakse ankeetküsitlust. See on uuringu tüüp, mille puhul indiviidide grupil palutakse vastata kirjalikult küsimustele. Küsitlusele vastamine on anonüümne, mis tähendab, et kuigi respondentide isikud ja ametikohad on töö autorile teada, esitatakse need töös üldistatud kujul. Ankeetküsitluse küsimused saadeti elektroonsel kujul respondentide elektronposti aadressidele. Ankeetküsitluse eessõnas tutvustas töö autor käesoleva töö teemat. Ankeetküsitluse küsimused olid tõlgitud ka vene keelde, et vene emakeelega respondentidel oleks mugavam võimalik võimalikult täpselt küsimustest aru saada ning neile vastata. Andmekorjet teostati ajavahemikul 11.-13.08.2020. Pärast ankeetküsitluse küsimustiku täitmist saatsid respondentid selle töö autorile elektronposti teel tagasi. Ankeetküsitlusele antud vastused aitavad teada saada respondentide seisukohti ja suhtumist käsitletavasse teemasse ning seejärel teha järeldusi.

Küsitluses osalejate valimise põhimõtteks oli nii nende vahetu tööalane kokkupuude Sillamäe alaealistega üldiselt, kui ka hõlbiva käitumisega alaealistega. Samuti oli vastajate valikul lähtunud SPIN-programmi tööstruktuurist, milles programmi osapoolteks on politseinikud, sotsiaalpedagoogid ja treenerid. Uurimisteemast lähtudes olid ankeetküsitluses osalemiseks välja valitud 1 noorsoopolitseinik, 1 treener, 1 noorsootöötaja ja 1 eripedagoog, kelle tööpiirkonnaks on Sillamäe linn. Küsitluses osamine oli respondentide jaoks vabatahtlik. Valimi saamiseks viidi läbi 4 kümnest küsimusest koosnev ankeetküsitlust (vt Lisa 1). Käesoleva töö autori arvates annavad eri valdkondade spetsialistide arvamused terviklikuma üldpildi SPIN-programmi rakendamise võimalustest ja kitsaskohtadest. Töö empiirilises osas on respondentide arvamusele tuginedes analüüsitud, kas Sillamäel oleks vajalik ja võimalik rakendada SPIN-programmi ning kas selleks on olemas inimressurss vastavate spetsialistide näol.

---

² Vt Laherand, Meri-Liis. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis.

3.3. Ankeetküsitluse tulemuste analüüs

Selles peatükis analüüsitakse respondentide vastuseid, mille nad andsid esitatud küsimustele.

Ankeetküsitluses osalenud respondentide vastused on esitatud üldistatud kujul.

- 1) Kas Teie hinnangul pöörab Sillamäe kohalik omavalitsus alaealiste õigusrikkujate ennetustööle piisavalt tähelepanu? Palun põhjendage oma arvamust.

Käesoleva töö peatükis 1.3. välja toodud Eesti kuritegevuse statistika kohaselt on Ida-Virumaa kõrgeima kuritegevuse tasemega maakond ning 2019. aastal registreeriti 15% alaealiste kuritegudest just Ida-Virumaal. Muuhulgas selgus, et kohalikul omavalitsusel on ennetustöö korraldamisel suur roll. See lubab eeldada, et Ida-Virumaa omavalitsused osutavad alaealiste kuritegevuse ennetamisele keskmisest vähem tähelepanu. Eeltoodut arvestades pidas käesoleva töö autor vajalikuks alaealistega tööalaselt kokku puutuvatelt spetsialistidelt uurida, mida kas nende arvates pöörab Sillamäe omavalitsus alaealiste õigusrikkujate ennetustööle piisavalt tähelepanu.

Spetsialistid andsid sellele küsimusele mitmekülgsed vastuseid, kuid Sillamäe alaealiste kuritegevuse ennetustöö peamise märksõnana välja tuua selle ebapiisavuse. Ühe respondendi arvates ei tegeleta Sillamäel ennetustööga üldse, vaid üritatakse tegeleda tagajärgedega, mis oma olemuselt ei ole piisavalt efektiivne. Teise respondendi arvates pööratakse ennetustööle küll tähelepanu, kuid ta ei osanud konkreetset ühtki konkreetset ennetusalast tegevust välja tuua. Kolmanda respondendi arvates pööratakse sellele tähelepanu alles siis, kui keegi pöördub palve või probleemiga. Ühe spetsialisti arvates on Sillamäel koostöö kohaliku omavalitsusega väga halb. Puudub vajalik noorsootöö finantseerimine ja töötajate palgad. Kasutusel olevatest meetmetest toodi välja tugiisiku ja psühholoogi teenust ning seda, et Sillamäe linnavalitsus toetab sporti ning selleks on loodud mitmeid võimalusi.

Töö empiirilises osas spetsialistide antud vastused kinnitavad, et Sillamäe kohalikul omavalitsusel on noorte õigusrikkujate ennetustöös mitmeid puudujääke, mis omakorda võivad olla üheks piirkonna negatiivses kuritegevuse statistika põhjuseks.

2) Milliseid kitsaskohti näete õigusrikkumisi toimepaneivate alaealiste ennetustöö korralduses Sillamäel?

Peatükis 1.2. selgus, et kohaliku omavalitsuse ülesanne on ennetusmeetmete väljatöötamine, lähtuvalt piirkondlikule vajadustest ja võimalustest ning nende meetmete elluviimine. Nii kuritegevuse statistika kohaselt kui ka Sillamäel alaealistega töötavate spetsialistide hinnangul on Sillamäe alaealiste kuritegevuse ennetustöös mitmeid puudujääke. Seetõttu on autori hinnangul ettepanekute tegemiseks Sillamäe alaealiste kuritegevuse ennetustöö parendamiseks asjakohane välja uurida spetsialistide nägemus ennetustöö kitsaskohtadest.

Spetsialistid toovad peamiste kitsaskohtadena Sillamäel kvalifitseeritud ja motiveeritud spetsialistide puuduse ning valdkonna ebapiisava rahastuse kohaliku omavalitsuse poolt. Näiteks ei kontrollita noorte kogunemiskohti, kus alaealised alkoholi ja tubakatooteid tarvitavad, mis omakorda võib kaasa tuua huligaanitsemise ja pisikuriteod. Võimaliku lahendusena pakutakse välja mobiilse üksuse loomist, mis aitaks leida tänavatel neid noori, kellel puudub konkreetne tegevus, huviala, et neid suunata, motiveerida, innustada.

3) Milliseid Teile teadaolevaid alaealiste õigusrikkumiste ennetusprogramme Sillamäel kasutatakse?

Peatükis 1.2.1. anti ülevaade alaealistele õigusrikkujatele suunatud ennetusprogrammidest ja meetmetest Eestis. Selgus, et Eestis on kasutusel vaid mõned ennetusprogrammid. Seejuures ei õnnestunud autoril töö teoreetilises osas teada saada, milliseid ennetusprogramme konkreetselt Sillamäel kasutatakse. Sellest lähtuvalt peab autor vajalikuks uurida spetsialistide käest, milliseid ennetusprogramme Sillamäel kasutatakse.

Küsitluse tulemused näitasid, et Sillamäel töötavad spetsialistid, kes probleemsete alaealistega kokku puutuvad ja kes võiks alaealisi sellistesse programmidesse suunata, üldiselt ei tea vastavate programmide olemasolust ning seetõttu ei oskaks alaealisi sinna ka suunata.

Enamik respondente polnud kuulnud ega suutnud nimetada ühtki Sillamäel kasutatavat alaealistele õigusrikkujatele suunatud ennetusprogrammi. Üks vastaja nimetas noorte töölaagreid ning mitteõppivatele ja töötutele noortele suunatud abiprogrammi Noorte Tugila.

- 4) Milliseid alaealiste õigusvastast käitumist ennetavaid programme võiks Sillamäel veel rakendada?

Ettepanekute tegemiseks ennetusprogrammide kasutuselevõtuks Sillamäel peab autor vajalikuks uurida spetsialistidelt, milliseid ennetusprogramme võiks nende arvates Sillamäel rakendada.

Ennetusmeetmetena pakuti välja näiteks seda, et koolivaheaegadel võiks olla korraldatud tasuta laagrid või ühistegevused teismeliste, mitte ainult nooremale koolieale, sest paljud lapsevanemad pole võimelised kinni maksma laagreid ja teismelised uitavad omapead rindi ja otsivad põnevaid tegevusi, mis ei pruugi alati olla kooskõlas seadusega. Samuti pakuti välja programmi noortekeskuse ESN baasil juhendaja (noorsootöötaja) ja psühholoogi juhendamisel, kus alaealine saaks proovida tööd vabatahtlikuna, õppides sel viisil sotsialiseerumist, saades uusi teadmisi ning juhendaja ja psühholoogi juhendusel oma käitumist parandama. Samuti toodi välja, et ei ole vahet, millist programmi kasutatakse, vaid tähtis on selle efektiivsus probleemi lahendamisel.

- 5) Kas olete kuulnud mobiilsest noorsootööst? Kui jah, siis kas ja kuidas Teie arvates Sillamäel võiks seda õigusrikkujatest alaealiste ennetustöös rakendada?

Peatükis 1.2.2. anti ülevaade mobiilse noorsootöö korraldusest ja eesmärkidest Eestis. Selgus, et mobiilsed noorsootööd rakendatakse mitmes Eesti piirkonnas alaealiste kuritegevuse ennetustöös, kuid Ida-Virumaal, sh Sillamäel, seda ametlikult ei rakendata.

Sillamäe spetsialistidega läbi viidud küsitluste vastustest selgus, et spetsialistid on üldiselt mobiilsest noorsootööst teadlikud ning pooldavad selle rakendamist Sillamäel.

Ühe respondendi sõnul on ta kuulnud, et Tallinnas kasutatakse seda väga aktiivselt. Tema sõnul oleks Sillamäel sellest palju kasu, sest mobiilsed noorsootöötajad käiksid linnas noortega rääkimas, viiksid läbi erinevaid üritusi, mille kaudu noor oleks hõivatud erinevate tegevustega ja siis ei jääks noorel aega üle sattuda teele, mis võib ta viia seadust rikkuma. Toodi välja, et selleks on kindlasti vaja mõistvaid ja kvalifitseeritud inimesi, kes sooviks sellega tegeleda. Ühe respondendi sõnul Sillamäel kasutatakse mobiilset noorsootööd Noorte Tugila programmi raames.

- 6) Kuidas võiks motiveerida Sillamäe noori spordiga tegelema? Kas Teie arvates on Sillamäe linnas piisavalt võimalusi noortel spordiga tegelemiseks?

Peatükis 2.6. vaadeldi Irina Gruznova uurimistöö alusel spordi populariseerimise võimalusi Sillamäe noorte seas. Autori hinnangul on objektiivse arvamuse saamiseks spordi populariseerimise kohta Sillamäe noorte seas asjakohane kõrvutada Irina Gruznova uurimistöö tulemusi spetsialistide arvamusega.

Kõigi respondentide arvates on Sillamäel palju häid võimalusi spordiga tegelemiseks, kuid selleks, et innustada rohkem noori spordiga tegelema, tuleks läbi viia rohkem näidisüritusi, korraldada näiteks Sillamäe-siseseid karikavõistlusi. Samuti tehti ettepanek kasutada mobiilseid noorsootöötajaid, kes võiksid noortele linnas, koolides, üritustel rääkida mis võimalused oleks, samuti kaasata vanemaid, tugispetsialiste. Kitsaskohtadena toodi välja ebapiisav kvalifitseeritud treenerite hulk, kes suudaks noortes spordi vastu huvi tekitama ja neile eeskujuks olema.

Spetsialistide ettepanekud ühtivad suures osas töö teoreetilises osas välja toodud Irina Gruznova uurimistöö tulemustega, kes uuris spordi populariseerimise võimalusi Sillamäe noorte seas. Ka Gruznova toob peamiste ettepanekutena välja tuntud sportlaste kui eeskju kaasamise teavitustöösse, et kaasata uusi huvilisi. Samuti peab ta tähtsaks kvalifitseeritud spetsialistide palkamise ning spordiürituste organiseerimise, et propageerida liikumist ja sportlikku eluviisi

- 7) Kas ja kuidas võiks Teie hinnangul sporditegevust kasutada Sillamäe linnas alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks?

Töö 2. peatükis uuriti spordi kui alaealiste õigusrikkumiste ennetamise vahendi efektiivsust ning vaadeldi erinevaid Eestis ja mujal maailmas kasutusel olevaid spordikeskseid ennetusprogramme, millest paljud on osutunud efektiivseks. Samuti vaadeldi spordikeskset ennetusprogrammi SPIN, mis on näidanud häid tulemusi mujal Eesti piirkondades. Kuna SPIN-programmi struktuur eeldab erinevate spetsilistide kaasamist, on autori arvates vajalik kohalike spetsialistidelt välja uurida, mida nemad spordipõhisest alaealiste kuriteoennetusest arvavad.

Küsitluse tulemused näitasid, et Sillamäel töötavad spetsialistid pooldavad spordi kasutamist ennetusvahendina ning mõnel määral seda Sillamäel ka juba kasutatakse. Spetsialistide peamisteks ettepanekuteks oli kutsuda rohkem noori spordiga tegelema, lisaks tavapärastele trennidele võiks korraldada koolivaheaegadel treeninglaagreid väljaspool linna. Ühe respondendi sõnul kasutatakse seda meetodit Sillamäe noortekeskuses, viies läbi poksitreene, kus lapsed õpivad mitte ainult enesekaitset, vaid ka reegleid ja distsipliini.

- 8) Kas olete kuulnud spordipõhisest ennetusprogrammist SPIN? Kui jah, siis kas SPIN-programmi võiks rakendada Sillamäe alaealiste õigusrikkujate suhtes ennetusvahendina?

Peatükis 2.4. vaadeldi SPIN-programmi ning selle efektiivsust. SPIN-programmi eestvedaja Keit Fomotškini uurimustööst selgus, et SPIN-programmis osalemine avaldab positiivset mõju koolikohustuste täitmisele ja õppeedukusele. Keit Fomotškini sõnul lubavad sellised tulemused eeldada, et SPIN-programmis osalemine vähendab osaleja delinkventse käitumise tõenäosust. SPIN-programmi Sillamäel elluviimise võimaluste välja selgitamiseks peab käesoleva töö autor vajalikuks uurida spetsialistidelt, mida nad SPIN-programmi kohta teavad ja milline on nende suhtumine sellesse ennetusprogrammi.

Vastustest selgus, et enamik spetsialiste oli SPIN-programmist kuulnud ning nende sõnul on programm mitmes Eesti linnas kasutusel. Ühe spetsialisti sõnul taheti seda ka Sillamäel kaks aastat tagasi kasutusele võtta, kui mingil põhjusel ei saanud see teoks. Ühe võimaliku põhjusena toodi välja kohaliku omavalitsuse huvi puudumine. Samuti tehti ettepanek, et Sillamäel õigusrikkumise toime pannud noore võiks karistuse määramise asemel KOV koostöös noorsoopolitseiiga suunata SPIN-programmi. Valimisse kuulunud spetsialistid pooldavad SPIN-programmi kasutusele võtmist Sillamäel.

- 9) Millised on võimalikud kitsaskohad SPIN-programmi rakendamisel Sillamäel (kas on olemas spetsialistid, infrastruktuur, kohaliku omavalitsuse huvi ja toetus)?

Peatükis 2.4 vaadeldi Alina Paadiku magistritöö tulemusi, milles Paadik käsitles SPIN-programmi rakendamise kitsaskohti Ida-Virumaal. Peamiste kitsaskohtadena toob Paadik välja probleemid laste programmist väljalangemisega, probleemid programmi planeerimisega (treeninute sobitamine laste tunniplaaniga, laste vanemate mittekaasatus programmi, osapoolte ja partnerite vähene motivatsioon, puudulik koordineerimine ja tagasiside osapooltele, treenerite ja abitreenerite ülesannete täitmisega seotud probleemistik, puudulik informatsioon programmist, puudulik materiaalne toetus kohalike omavalitsuste poolt. Autori arvates on asjakohane kõrvutada Alina Paadiku töö tulemusi Sillamäe spetsialistide arvamustega, et saada objektiivne ülevaade SPIN-programmi rakendamise võimalikest kitsaskohtadest Sillamäel.

Peamiste kitsaskohtadena SPIN-programmi rakendamisel Sillamäel toovad spetsialistid välja programmi rahastamise ja kohaliku omavalitsuse toetuse ja huvi. Vajalik infrastruktuur ja treenerid on spetsialistide sõnul linnas olemas. Samuti toodi välja, et Sillamäe kohalikul omavalitsusel on hea koostöö koolide ja politseiiga, mistõttu oleks programmi lihtsam ellu viia,

sest info liiguks kiiremini.

Paadiku magistritöö tulemuste ja Sillamäe spetsialistide arvamused kattuvad osaliselt. Mõlema puhul on kitsaskohana välja toodud programmi rahastamine ja kohaliku omavalitsuse toetus ja huvi. See lubab järeldada, et antud kitsaskohad ei ole omased mitte ainult Sillamäele, vaid Ida-Virumaale üleüldiselt.

10) Kas ja millistel tingimustel oleksite ise spetsialistina valmis panustama SPIN-programmi rakendamisesse Sillamäel?

Peatükis 2.4. vaadeldud SPIN-programmi struktuuri kohaselt on spetsialistid programmi üheks osapoolseks. Autori arvates on Sillamäel SPIN-programmi rakendamise võimalikkusele hinnangu andmiseks vajalik välja selgitada spetsialistide arvamus enese kaasamise võimalikkusele. Vastustest selgus, et enamik spetsialiste on valmis SPIN-programmi Sillamäel elluviimisesse oma panuse andma. Näiteks tehti ettepanek suunata noored õigusrikkujaid sinna muu karistusmeetme asemel. Spetsialistide vastused lubavad järeldada, et SPIN-programmi rakendamiseks vajalik inimressurs on Sillamäel olemas.

3.4. Järeldused

Ankeetküsitluses osalenud spetsialistide vastuste analüüsil tehti järgmised järeldused:

- Sillamäe alaealiste kuritegevuse ennetustöö on ebapiisav.
- Sillamäe alaealiste kuritegevuse peamise kitsaskohtadena näevad spetsialistid kvalifitseeritud ja motiveeritud spetsialistide puudust ning valdkonna ebapiisavat rahastust kohaliku omavalitsuse poolt.
- Enamik respondente polnud kuulnud ega suutnud nimetada ühtki Sillamäel kasutatavat alaealistele õigusrikkujatele suunatud ennetusprogrammi.
- Alaealiste kuritegevuse võimalike ennetusmeetmetena pakuti välja, et koolivaheaegadel võiks olla korraldatud tasuta laagrid või ühistegevused teismeliste, mitte ainult nooremale koolieale. Samuti pakuti välja programmi noortekeskuse ESN baasil juhendaja (noorsootöötaja) ja psühholoogi juhendamisel, kus alaealine saaks proovida tööd vabatahtlikuna, õppides sel viisil sotsialiseerumist, saades uusi teadmisi ning juhendaja ja psühholoogi juhendusel oma käitumist parandama.

- Peaaegu kõik vastajad on mobiilsest noorsootööst teadlikud ning pooldavad selle rakendamist Sillamäel. Samuti selgus, et Sillamäel juba kasutatakse mobiilset noorsootööd Noorte Tugila programmi raames.
- Kõigi respondentide arvates on Sillamäel palju häid võimalusi spordiga tegelemiseks, kuid selleks, et innustada rohkem noori spordiga tegelema, tuleks läbi viia rohkem näidisüritusi, korraldada näiteks Sillamäe-siseseid karikavõistlusi. Samuti tehti ettepanek kasutada spordi propageerimiseks mobiilseid noorsootöötajaid,
- Spetsialistide peamiseks ettepanekuteks on kutsuda rohkem noori spordiga tegelema, lisaks tavapärasele trennidele võiks korraldada koolivaheaegadel treeninglaagreid väljaspool linna. Ühe respondendi sõnul kasutatakse sporti ennetusvahendina Sillamäe noortekeskuses, viies läbi poksitrenne, kus lapsed õpivad mitte ainult enesekaitset, vaid ka reegleid ja distsipliini.
- Enamik küsitletud Sillamäe spetsialiste on SPIN-programmist kuulnud ning pooldavad SPIN-programmi kasutusele võtmist Sillamäel. Nende sõnul on programm mitmes Eesti linnas kasutusel. Ühe spetsialisti sõnul taheti seda ka Sillamäel kaks aastat tagasi kasutusele võtta, kui mingil põhjusel ei saanud see teoks. Ühe võimaliku põhjusena toodi välja kohaliku omavalitsuse huvi puudumine. Samuti tehti ettepanek, et Sillamäel õigusrikkumise toime pannud noore võiks karistuse määramise asemel KOV koostöös noorsoopolitseiga suunata SPIN-programmi.
- Peamiste kitsaskohtadena SPIN-programmi rakendamisel Sillamäel toovad spetsialistid välja programmi rahastamise ja kohaliku omavalitsuse toetuse ja huvi. Vajalik infrastruktuur ja treenerid on spetsialistide sõnul linnas olemas. Samuti toodi välja, et Sillamäe kohalikul omavalitsusel on hea koostöö koolide ja politseiga, mistõttu oleks programmi lihtsam ellu viia, sest info liiguks kiiremini.
- Enamik spetsialiste on valmis SPIN-programmi Sillamäel elluviimisesse oma panuse andma. Näiteks tehti ettepanek suunata noored õigusrikkujaid sinna muu karistusmeetme asemel.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö teema on „Sport kui alaealiste kuritegevuse ennetusvahend Sillamäe linna näitel“, mille eesmärgiks on selgitada välja spordi võimalused ja efektiivsus alaealiste kuritegevuse ennetuses ning Eestis rakendatava SPIN-programmi vajalikkus ja rakendamise võimalikkus Sillamäe linnas.

Tulenevalt töö eesmärgist on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- Anda ülevaade alaealiste kuritegevuse statistikast ja tendentsidest.
- Tuua välja alaealiste delinkventset käitumist soodustavad ja pärssivad tegurid.
- Vaadelda alaealiste õigusrikkujate ennetustöö korraldust Eestis, alaealistele õigusrikkujatele mõeldud ennetusprogramme ning noorsootöö rolli selles.
- Teha kindlaks sporditegevuse võimalused ja efektiivsus alaealiste kuritegevuse ennetamisel ning SPIN-programmi efektiivsus kuritegevuse vähendamisel.
- Analüüsida SPIN-programmi vajalikkust ja rakendamise võimalusi Sillamäe linnas.

Käesolev töö koosneb kolmest peatükist, mis on liigendatud alapeatükkideks ja alapeatükkideks. Esimeses peatükis tutvustatakse alaealiste kuritegevuse ennetust, selle viise ning efektiivsust. Teises peatükis vaadeldakse spordi võimalusi ja efektiivsust alaealiste kuritegevuse ennetusvahendina ja maailmas rakendatavaid spordikeskseid ennetusprogramme. Kolmandas peatükis tutvustatakse uurimuse läbiviimise meetodikat, valimit ja ülesandeid, analüüsitakse SPIN-programmi vajalikkust ja rakendamise võimalusi Sillamäe linnas.

Töö empiirilises osas on respondentide arvamusele tuginedes analüüsitud, kas Sillamäel oleks vajalik ja võimalik rakendada SPIN-programmi ning kas selleks on olemas inimressurss vastavate spetsialistide näol.

Ankeetküsitluses osalenud spetsialistide vastuste analüüsil tehti järgmised järeldused: Sillamäe alaealiste kuritegevuse ennetustöö on ebapiisav, pole piisavalt kvalifitseeritud spetsialiste, ennetuse valdkond on alarahastatud, ennetusprogramme praktiliselt ei kasutata. Autori hinnangul võivad eelnimetatud puudused olla alaealiste kuritegevuse kõrge taseme üheks põhjuseks.

Seejuures on spetsialistide arvates Sillamäel palju võimalusi spordiga tegelemiseks ning SPIN-programmi kasutuselevõttu suhtutakse positiivselt. Tehti ettepanek, et Sillamäel õigusrikkumise toime pannud noore võiks karistuse määramise asemel kohalik omavalitsus koostöös noorsoopolitseiga suunata SPIN-programmi. Peamiste kitsaskohtadena SPIN-programmi rakendamisel Sillamäel toovad spetsialistid välja programmi rahastamise ja kohaliku omavalitsuse

toetuse ja huvi. Vajalik infrastruktuur ja treenerid on spetsialistide sõnul linnas olemas. Enamik spetsialiste on valmis SPIN-programmi Sillamäel elluviimisesse oma panuse andma.

Eeltoodust järeldub, et Sillamäel on vajadus ja võimalused SPIN-programmi rakendamiseks, kuid puudub kohaliku omavalitsuse huvi. Sellest tulenevalt tuleb autori hinnangul omavalitsuse huvi tõstmiseks koostöös eriala spetsialistidega läbi viia infopäevi, mille käigus saaks tõsta omavalitsuse töötajate teadlikkust efektiivse ennetustöö meetoditest. Infopäevade raames saaksid Eestis rakendatavate alaealiste kuritegevuse ennetusprogrammide koordinaatorid anda ülevaateid erinevate ennetusprogrammide senistest tulemustest mujal Eesti piirkondades ning teha ettepanekuid programmide rakendamiseks Sillamäel. Samuti võiks Sillamäel kasutada mobiilset noorsootööd, mille raames võiks kaardistada probleemseid noori, keda seejärel ennetusprogrammidesse suunata. Tähtis on kommunikatsioon, et informatsioon liiguks spetsialistidelt otsustajateni.

Käesolevas töös selgus, et ennetusprogrammid aitavad noortel arendada oma sotsiaalseid oskusi ning hoiduda õigusrikkumistest. Heaks näiteks on spordipõhine ennetusprogramm SPIN, kuid teretulnud on teisedki ennetusprogrammid. Autori hinnangul võiks Sillamäe linnavalitsus sellele aktuaalsele probleemile nagu noorte kuritegevuse ennetus rohkem tähelepanu pöörata ning leida vahendid ennetusprogrammide elluviimiseks.

Tulevikus võiks SPIN-programm kindlasti laieneda ka Sillamäele. See oleks hea võimalus muuta Sillamäe linna noori seadusekuulekamateks ja arendada neis huvi spordi vastu.

SUMMARY

The topic of this final thesis is “Sport as a tool for the prevention of juvenile delinquency on the example of the city of Sillamäe”. According to the aim of the work, the following research tasks have been set:

- To provide an overview of juvenile delinquency statistics and trends.
- To point out the factors that promote and inhibit the delinquent behavior of minors.
- To observe the organization of prevention work for juvenile offenders in Estonia, prevention programs for juvenile offenders and the role of youth work in it.
- To identify the possibilities and effectiveness of sports activities in preventing juvenile delinquency and the effectiveness of the SPIN program in reducing crime.
- To analyze the necessity of the SPIN program and the possibilities of its implementation in the city of Sillamäe.

This thesis consists of three chapters, which are divided into subchapters and subsection. The first chapter is theoretical, it introduces the prevention of juvenile delinquency, its methods and effectiveness. The chapter provides an overview of the organization of the juvenile delinquency prevention system in Estonia and the methods used.

The second chapter is theoretical. It examines the potential and effectiveness of sport as a tool for the prevention of juvenile delinquency and sports-focused prevention programs in the world. The subchapters look at the recently introduced sports-based intervention program SPIN in Estonia, provide an overview of the possibilities of increasing the interest in sports among young people in Sillamäe, and examine the interdependency between crime and local government leisure spending. The third chapter is practical. It introduces the methodology, sample and tasks of the study, analyzes the necessity of the SPIN program and the possibilities of its implementation in the city of Sillamäe, by conducting questionnaires with Sillamäe specialists. In this chapter the results of the study are analyzed and an overview of the conclusions of the study is provided. Based on the research topic, 1 youth police officer, 1 coach, 1 youth worker and 1 special pedagogue were selected to participate in the questionnaire, all of whom work in the city of Sillamäe. 4 surveys

were conducted to obtain a sample. In the practical part of the work, based on the opinion of the respondents, it has been analyzed whether it would be necessary and possible to implement the SPIN program in Sillamäe and whether there is a human resource in the form of relevant specialists. Based on the analysis of the answers of the specialists who participated in the questionnaire the following conclusions were made: Sillamäe juvenile delinquency prevention work is insufficient, there are not enough qualified specialists, the field of prevention is underfunded, prevention programs are practically not used. At the same time, according to experts, Sillamäe has many opportunities to engage in sports and the introduction of the SPIN program is viewed positively. It has been suggested that a young person who has committed an offense in Sillamäe could be directed to the SPIN program in co-operation with the youth police instead of imposing a punishment. The main shortcomings in the implementation of the SPIN program in Sillamäe are the funding of the program and the support and interest of the local government. According to experts, the necessary infrastructure and coaches are available in the city. Most specialists are ready to contribute to the implementation of the SPIN program in Sillamäe. It follows from the above that Sillamäe has the need and opportunities to implement the SPIN program, but there is no interest of the local government. In the author's opinion, in order to increase the interest of the local government, information days must be held in cooperation with specialists, during which the awareness of local government employees about the methods of effective prevention can be raised. During the information days, the coordinators of the juvenile delinquency prevention programs implemented in Estonia could give an overview of the results of various prevention programs in other parts of Estonia and make proposals for the implementation of the programs in Sillamäe. Mobile youth work could also be used in Sillamäe, within of which problematic young people could be mapped, who could then be sent to prevention programs. Communication is important so that information is transferred from professionals to decision-makers. In this work, it was found that prevention programs help young people to develop their social skills and avoid delinquency. A good example is the sports-based prevention program SPIN, but other prevention programs are also welcome. According to the author, the Sillamäe city government could pay more attention to this problem, such as the prevention of youth crime, and find means to implement prevention programs.

In the future, the SPIN program could certainly be extended to Sillamäe. This would be a good opportunity to make the young people of the city of Sillamäe more law-abiding and to develop their interest in sports.

KIRJANDUS

- Aaben, L., Kallavus, K., Tammik, M. (2017). *Mitmedimensioonilise pereteraapia tõhususe uuring. Uuringu aruanne*. Justiitsministeerium. Kasutatud 12.07.2020, http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/05/MDFT-raport_PRAXIS_aprill-2017.pdf
- Ahven, A., Kruusmaa, K.-C., Leps, A., Solodov, S., Surva, L., Sööt, M.-L. ..., Tüllinen, K. (2019). *Kuritegevus Eestis 2018*. Kriminaalpoliitika uuringud 28. Justiitsministeerium. Kasutatud 09.04.2020, https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2018_viidetega_lisadele.pdf
- Aimre, I. (2005). Sotsioloogia. Sisekaitseakadeemia.
- Begg, D. J., Langley, J. D., Moffitt, T., & Marshall, S. W. (1996). Sport and delinquency: an examination of the deterrence hypothesis in a longitudinal study. *British Journal of Sports Medicine*, 30, 335–341. Kasutatud 27.07.2020, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1332421/?page=7>
- Cameron, M., MacDougall, C. (2000). Crime Prevention Through Sport and Physical Activity. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice* 165. Australian Institute of Criminology. Kasutatud 10.07.2020, https://www.researchgate.net/publication/253574731_Crime_Prevention_Through_Sport_and_Physical_Activity/link/0c960536dbec8b688000000/download
- Dandurand, Y., Kaetler, L. (2018). Recent Research on Sports-based Crime Prevention: Bibliography. Vancouver: ICCLR. Kasutatud 21.07.2020, https://icclr.org/wp-content/uploads/2020/05/Dandurand-Kateler_2019_-Crime-Prevention-and-Sports-Bibliography.pdf?x37853&x30145
- Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. (2016). Uued lõiked noorsootöös. Noortekeskuste abimees oma töö paremaks korraldamiseks „Riskilaste toetusprogrammi rakendamine läbi noortekeskuste“ näitel. Vali Press OÜ. Kasutatud 25.07.2020, https://www.ank.ee/avaleht/images/dokumendid/riskilapsed/Noorsootoo_4.pdf
- Eesti Noorsootöö Keskuse koduleht. Kasutatud 26.07.2020, <https://entk.ee/noorsootoo/noorsootoo/mobiilne-noorsootoo/>
- Fomotškin, K. (2017). SPIN-programmi teise hooaja mõju osalejate ja kooli kontaktisikute hinnangul. Kasutatud 17.03.2020, <https://dSPACE.ut.ee/handle/10062/57384>
- Graham, J. Bennett, T. (1998). Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Siseministeerium. Tallinn.
- Gruznova, I. (2016). *Edukate spordialade mõju noorte motivatsioonile sportlikuks tegevuseks*. Kasutatud 11.02.2020, http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/58015/gruznova_irina.PDF
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2020). Noortevaldkonna Arengukava 2020–2035. Eelnõu. Kasutatud 20.07.2020, https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2021-2035_eelnou_13.07.2020.pdf

Jazõkov, J. (2007). *Agressiivset kriminaalset käitumist ennustavad tegurid*. Kasutatud 01.05.2020, <https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1820/2007%20Janno%20Jaz%c3%b5kov.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Johanson, A. (2011). *Mobiilne noorsootöö kui erinoorsootöö meetod: selle rakendamise vajalikkus ja võimalikkustöös riskinoortega Eestis Tallinna näitel*. Magistritöö. Kasutatud 25.07.2020, <https://docplayer.net/103115089-Tallinna-ulikool-sotsiaaltoe-instituut-annegrete-johanson.html>

Karistusseadustik (01.03.2020). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 12.04.2020, <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv>

Kelder, K. (2014). *Mis on SPIN?* Kasutatud 01.06.2020, <https://heategu.ee/uudised/mis-on-spin>

Kuritegevus Eestis 2019 (2020). Justiitsministeerium. Kasutatud 25.05.2020, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/alaealiste-oigusrikkumised.html>

Konstabel, K., Veidebaum, T., Verbestel, V., Moreno, LA., Bammann, K., Tornaritis, M., Eiben, G., Molnár, D., Siani, A., Sprengeler, O., Wirsik, N., Ahrens, W., Pitsiladis, Y. (2014). *International Journal of Obesity. Objectively measured physical activity in European children: the IDEFICS study*. Macmillan Publishers Limited. Kasutatud 01.03.2020, <https://www.nature.com/articles/ijo2014144.pdf>

Kooskora, E. (2012). *Tütarlaste kriminaalne karjäär ja resotsialiseerumist mõjutavad tegurid Kaagvere erikooli näitel*. Kasutatud 04.05.2020, https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/96/2012_Kooskora%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lukk, A. (2018). *Kuritegevuse seosed kohalike omavalitsusüksuste vaba aja veetmise võimaluste loomiseks tehtud kulutustega*. Kasutatud 19.03.2020, <https://digiriul.sisekaitse.ee/handle/123456789/2081>

Luuk, E., Järve, J., Kaska, M. (2014). *Kuriteoennetus ja jätkutugi kohalikul tasandil*. Eesti Rakendusuuringute Keskus CENTAR. Kasutatud 11.07.2020, <http://www.centar.ee/uus/wp-content/uploads/2014/05/Kuriteoennetus-kohalikul-tasandil-raport-EST.pdf>

McMahon, S., & Belur, J. (2013). *Sports-based Programmes and Reducing Youth Violence and Crime*. Project Oracle Children and Youth Evidence Hub, London. Kasutatud 27.07.2020, [https://project-oracle.com/uploads/files/Project Oracle Synthesis Study 02 2013 Sport interventions.pdf](https://project-oracle.com/uploads/files/Project%20Oracle%20Synthesis%20Study%2002%2013%20Sport%20interventions.pdf)

Makkai, T., Morris, L., Sallybanks, J., Willis, K. (2003). *Sport, physical activity and antisocial behaviour in youth*. Trends & issues in crime and criminal justice, 249, Australian Institute of Criminology (AIC). Kasutatud 27.07.2020, <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi249.pdf>

- Markina, A, Žarkovski, B. (2014). *Laste hälbiv käitumine Eestis*. Kasutatud 26.03.2020, https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_kaitumise_uuring_2014.pdf
- Paadik, A. (2019). *SPIN-programmi tugevad küljed ja kitsaskohad Ida-Virumaal*. Kasutatud 27.04.2020, <https://dspace.ut.ee/handle/10062/64504>
- Paal, V. (2012). *Alaealiste kuritegevuse ennetamine Eestis ja selle efektiivsus*. Kasutatud 20.04.2020, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/26669/paal_valeria.pdf
- Požimalin = Пожималин, В. (2018). *Предупреждение преступности несовершеннолетних и молодежи, объединенных спортивным фанатизмом*. Kasutatud 01.07.2020, https://books.google.ee/books/about/Предупреждение_прест.html?id=1DOIDwAAQBAJ&redir_esc=y
- Public Safety Canada. (2017). *Sports-Based Crime Prevention Programs – Research Highlights*. Ottawa: Public Safety Canada. Kasutatud 27.07.2020, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrsrcs/pblctns/2017-h03-cp/2017-h03-cp-en.pdf>
- Ristikivi, L., Johanson, A., Tihane, K., Paddar, M., Brikkel, L., Maikal, K., Mats, A., Kangur, A., Aasmäe, T. (2012). *Mobiilne noorsootöö: abiraamat mobiilse noorsootöö teostajale*. Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Kasutatud 25.07.2020, <https://www.ank.ee/avaleht/images/dokumendid/projektid/monoabiraamat.pdf>
- Russak, Ü. (2018). *SPIN – rohkem kui ainult jalgpalliga kuritegevuse vastu*. Kasutatud 27.06.2020, <https://www.harjuelu.ee/spin-rohkem-kui-ainult-jalgpall/>
- Saar, J. (2001). *Alaealiste õigusrikkujate hilisemast kriminaalsest karjäärist aastatel 1985-1999 läbi viidud longituuduuringu andmetel*. Ajakiri „Sotsiaaltöö“, 6, 25–30. Kasutatud 02.05.2020, https://intra.tai.ee/images/prints/documents/130683276866_Sotsiaaltoe_2001_6.pdf
- Saar, J. (2003). *Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduuringu andmetel)*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Saar, J. (2007). *Kriminaalpsühholoogia*. Kirjastus Juura.
- Saarela, M-L. (2015). *Isiksuslike omaduste erinevused delinkventselt käituvatel, aktiivsus- ja tähelepanuhäirega ja käitumisprobleemideta alaealistel*. Kasutatud 27.06.2020, <https://dspace.ut.ee/handle/10062/48735>
- Sootak, J. (1997). *Eesti kriminaalõiguse arenguteedest*. Tartu.
- Sillamäe linna arengukava 2019–2023. Kasutatud 17.03.2020, <http://www.sillamae.ee/documents/1122926/24208660/EELN%C3%95U+Sillam%C3%A4e+linna+arengukava+2019-2023.pdf/7772b4c4-c257-4254-be90-ecc1eae9c8f8>
- SPIN-programm. Kasutatud 26.04.2020, <https://www.spinprogramm.ee/>
- Sööt, M.-L. (2018). *Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 seletuskiri*. Justiitsministeerium. Kasutatud 12.04.2020, [https://www.advokatuur.ee/uploads/files/Seletuskiri\(1\).pdf](https://www.advokatuur.ee/uploads/files/Seletuskiri(1).pdf)
- Talts, K. (2013). *Alaealiste kuritegevuse sotsiaalsest ennetamisest*. Kasutatud 23.04.2020, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32184/talts_kadi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tiirik, M. (2020). Ootused mobiilsele noorsootööle Pärnu linna näitel. Kasutatud 26.07.2020, https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/68197/tiirik_mailis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Trummal, A. (2020). *Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ 2019. aasta tulemused*. Tervise Arengu Instituut. Kasutatud 09.07.2020, https://intra.tai.ee//images/prints/documents/158823369340_Vanemlusprogrammi_Imelised_aastad_2019_a_tulemused.pdf

Welsh, B., Farrington, D. (2012). *The Future of Crime Prevention: Developmental and Situational Strategies*. National Institute of Justice. Kasutatud 08.08.2020, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/237329.pdf>

Youth Crime Prevention through Sports. Preventing youth crime through sports-based programmes and life skills training. (2017). UNODC. Kasutatud: 27.06.2020, https://www.unodc.org/documents/dohadeclaration/Sports/infosheet/info_sheet_Sports_EN.pdf

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitluse küsimused Sillamäe spetsialistidele.

Tere!

Mina olen Ksenia Savchenko, Tartu Ülikooli Narva Kolledži Noorsootöö eriala 4. kursuse tudeng. Kirjutan lõputööd teemal "Sport kui alaealiste kuritegevuse ennetusvahend Sillamäe linna näitel". Sellega seoses palun Teil vastata alljärgnevale küsimustele. Ma oleksin väga tänulik, kui leiaksite aega, et nendele küsimustele vastata.

Küsitlus on anonüümne ning vastuseid kasutatakse üldistatud kujul.

Aitäh kõigile vastajatele!

- 1) Kas Teie hinnangul pöörab Sillamäe kohalik omavalitsus alaealiste õigusrikkujate ennetustööle piisavalt tähelepanu? Palun põhjendage oma arvamust.
- 2) Milliseid kitsaskohti näete õigusrikkumisi toimepaneivate alaealiste ennetustöö korralduses Sillamäel?
- 3) Milliseid Teile teadaolevaid alaealiste õigusrikkumiste ennetusprogramme Sillamäel kasutatakse?
- 4) Milliseid alaealiste õigusvastast käitumist ennetavaid programme võiks Sillamäel veel rakendada?
- 5) Kas olete kuulnud mobiilsest noorsootööst? Kui jah, siis kas ja kuidas Teie arvates Sillamäel võiks seda õigusrikkujatest alaealiste ennetustöös rakendada?
- 6) Kuidas võiks motiveerida Sillamäe noori spordiga tegelema? Kas Teie arvates on Sillamäe linnas piisavalt võimalusi noortel spordiga tegelemiseks?
- 7) Kas ja kuidas võiks Teie hinnangul sporditegevust kasutada Sillamäe linnas alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks?
- 8) Kas olete kuulnud spordipõhisest ennetusprogrammist SPIN? Kui jah, siis kas SPIN-programmi võiks rakendada Sillamäe alaealiste õigusrikkujate suhtes ennetusvahendina?
- 9) Millised on võimalikud kitsaskohad SPIN-programmi rakendamisel Sillamäel (kas on olemas spetsialistid, infrastruktuur, kohaliku omavalitsuse huvi ja toetus)?
- 10) Kas ja millistel tingimustel oleksite ise spetsialistina valmis panustama SPIN-programmi rakendamisesse Sillamäel?